

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Katedra sociologie

Diplomová práce

2021

Zuzana Roztočilová

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Katedra sociologie

Čeští migranti v Polsku z pohledu transnacionalismu

Diplomová práce

Autor práce: Bc. Zuzana Roztočilová

Studijní program: Sociologie

Vedoucí práce: doc. PhDr. Zdeněk Uherek, CSc.

Rok obhajoby: 2021

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 26. 7. 2021

Zuzana Roztočilová

Bibliografický záznam

ROZTOČILOVÁ, Zuzana. *Čeští migranti v Polsku z pohledu transnacionalismu*. Praha, 2021. 78 s. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií. Vedoucí diplomové práce doc. PhDr. Zdeněk Uherek, CSc.

Rozsah práce: 125 365 znaků včetně mezer

Abstrakt

Práce se zabývá současnou českou emigrací do Polska. Zkoumá, jak její zástupci vnímají svou integraci do polské společnosti a současně udržují transnacionální sociální vazby v České republice. Autorka vychází z teorie transnacionální migrace. Migranti v rámci této teorie udržují vazby jak s novou zemí, tak se zemí původu. Tímto vytváří transnacionální sociální síť, která spojuje prostor dvou států. Současně s tímto procesem nicméně probíhá proces integrace. Migranti se tak integrují do přijímající společnosti, aniž by zpřetrhali vazby se svojí domovinou. Pomyslný prostor, ve kterém se migranti nachází, se označuje za transnacionální sociální pole, ve kterém se utváří identity migrantů. Tito migranti jsou označováni jako transmigranti. V teoretické části práce autorka představí teoretická východiska výzkumu transnacionální migrace a transnacionální identity. Věnuje se také obecné migraci do Polska a českým menšinám v Polsku. Ve druhé části vysvětlí metodologii výzkumu, věnuje se zejména (auto) biografickému přístupu, technikám sběru dat a jejich analýze. Autorka provedla celkem 11 hloubkových rozhovorů, které analyzovala kódováním. Výstupy z analýzy shrnuje v poslední části práce. V závěru odpovídá na výzkumné otázky.

Abstract

The work deals with the current Czech emigration to Poland. It examines how its representatives perceive their integration into Polish society and at the same time maintain transnational social ties in the Czech Republic. The author is based on the theory of transnational migration. Within this theory, migrants maintain ties with both the new country and the country of origin. This creates a transnational social network that connects the space of two states. At the same time as this process, however, an integration process is underway. Migrants thus integrate into the host society without breaking ties with their homeland. The imaginary space in which migrants find themselves is called the transnational social field in which migrants' identities are formed. These migrants are referred to as transmigrants. In the theoretical part of the work, the author introduces the theoretical basis of research on transnational migration and transnational identity. He also deals with general migration to Poland and Czech minorities in Poland. In the second part, he explains the research methodology, focusing mainly on the (auto) biographical approach, data collection techniques and their analysis. The author conducted a total of 11

in-depth interviews, which she analyzed by coding. It summarizes the results of the analysis in the last part of the work. Finally, it answers research questions.

Klíčová slova

Migrace, transnacionalismus, integrace, česká komunita, Polsko

Keywords

Migration, transnationalism, integration, Czech community, Poland

Title

Czech migrants in Poland from the perception of transnationalism

Poděkování

Nejdříve bych chtěla poděkovat doc. PhDr. Zdeňku Uherkovi, CSc. za jeho vstřícnost, rady a podporu, které mi poskytl při vedení mé práce.

Také děkuji všem svým informátorům za spolupráci, velmi si vážím jejich ochoty, otevřenosti a důvěry, kterou ve mně vložili.

Moc si cením podpory mé trpělivé rodiny, především děkuji Petrovi.

Obsah

Úvod.....	9
1. Teoretická východiska výzkumu.....	11
1.1. Transnacionální migrace.....	11
1.1.1. Transmigranti.....	13
1.1.2. Kvalifikovaní migranti, expatriates, diaspory.....	15
1.2. Transnacionální identita.....	16
1.3. Přistěhovalecké skupiny v Polsku.....	18
1.4. Česká menšina v Polsku.....	21
2. Metodologická část.....	24
2.1. Metoda výzkumu.....	25
2.2. Představení (auto)biografického přístupu.....	26
2.2.1. Narativy ze sociologické perspektivy.....	29
2.2.2. Silné a slabé stránky biografického přístupu.....	32
2.3. Zdroje dat a techniky jejich sběru.....	33
2.4. Informátoři a jejich výběr.....	35
2.5. Analýza dat.....	36
2.6. Reflexe pozice výzkumníka.....	36
2.7. Etika výzkumu.....	37
3. Analytická část.....	39
3.1. Představení informátorů.....	39
3.2. Důvody a motivace k migraci do Polska.....	46
3.3. Procesy integrace.....	48
3.3.1. Jazyk.....	49
3.3.2. Práce a bydlení.....	50
3.3.3. Přístup k institucím.....	52
3.3.4. Kultura blízká a trošku jiná.....	53
3.4. Česko-polské a Polsko-české vztahy.....	56
3.5. Transnacionální vazby.....	57
3.5.1. Vztahy ‚onlinové‘.....	57
3.5.2. Vztahy na dálku se musí udržovat.....	58
3.6. Hranice je jen čára na mapě.....	59
3.7. Kde domov můj?.....	61
Závěr.....	64
Summary.....	66
Použitá literatura.....	67
Teze Diplomové práce.....	71
Seznam příloh.....	75
Přílohy.....	76

Úvod

A taky v tom člověku zformuje to, že pochopí, že se dá žít všude a všude je chleba o dvou kůrkách a všude to funguje trochu jinak, a že nejsme sami na tom světě. Nejsme sami na tom světě, ale ta polská kultura je tak blízká, že tady ta schizofrenie není až tak silná, Petr

K Polsku mě váže můj půlroční studijní pobyt ve Varšavě, kde jsem se také rozhodla, že se chci věnovat tématu migrace do Polska. Získané poznatky jsem se snažila do práce vložit, aby mi pomohly lépe pochopit zkušenost zástupců českých migrantů, kteří se přestěhovali do Polska. Dále v práci vycházím především z teorie transnacionální migrace autora Csaba Szaló, který pracuje s konceptem transnacionálních sociálních polí, prostorem, který přesahuje hranice národních států a propojuje místo původního domova s domovem novým. Současní migranti neztrácejí kontakt s domovinou, ale naopak vytváří sociální sítě, které propojují prostory dvou států. Migranti se současně s těmito procesy začleňují do společnosti. V rámci transnacionálních sociálních polí se utváří identita transmigranta, ta je charakteristická tím, že transmigrant může vnímat svůj domov na dvou nebo i více místech.

Záměrem mé práce je prostřednictvím analýzy jedenácti hloubkových rozhovorů se zástupci českých migrantů, kteří žijí nebo žili v Polsku, zjistit, jak čeští migranti do Polska udržují kontakt se svými přáteli a rodinou v České republice a jak utváří své vztahy v Polsku. Jak u nich probíhalo začleňování do polské společnosti a jak zkušenost s emigrací ovlivňuje vnímání jejich identity? Lze je považovat za transmigranty? Jak využívají různá média k udržování transnacionálních vazeb v rámci transnacionálního sociálního pole? Také se chci také zaměřit na jejich motivace nebo důvody k migraci. Nalezení odpovědí na tyto otázky mi může pomoci pochopit současné procesy spojené s migrací Čechů do Polska. Získaná data jsem analyzovala otevřeným kódováním, které mi pomohlo se lépe soustředit na osobní zkušenost mých informátorů.

Nejdříve se věnuji teoretickým východiskům výzkumu, kde se představím hlavní myšlenky teorie transnacionální migrace, věnovat se budu také transnacionální a etnické identitě. V metodologické části objasním metodu výzkumu, (auto)biografický přístup, zdroje

dat a techniky jejich sběru, výběr informátorů, metodu analýzy dat a v závěru přiblížím etické zásady a reflektuji svoji pozici výzkumnice. V analytické části se věnuji výsledkům analýzy dat a v závěru odpovím na výzkumné otázky.

1. Teoretická východiska výzkumu

1.1. Transnacionální migrace

Studium migrace se posunulo od problematiky integrace či asimilace přistěhovalců k otázce jejich vztahů s rodinami, komunitami, tradicemi nebo hranicemi. Centrem pozornosti již není pouze adaptace migrantů na prostředí hostitelské společnosti, jsou to také jejich vazby na zemi původu [Vertovec 2009: 13]. Pro pochopení současného pojetí migračních teorií, nejdříve vysvětlím přechod od globálního k transnacionálnímu, poté se budu věnovat charakteristice prostoru, ve kterém se utváří nové identity migrantů, transnacionálnímu sociálnímu poli a nakonec vysvětlím, kdo jsou transmigranti, expatriates a jak se odlišují od diaspor.

Vlivem globalizace a technologickému pokroku jsou migrační procesy snazší, rychlejší a také více komplexní. Proces globalizace je zjednodušen technologickým vývojem v oblasti infrastruktury či telekomunikací, a má za následek „rostoucí rozsah, intenzitu, rychlost a dopad globálního vzájemného propojení napříč širokou škálou lidských domén“ [Held et al. in Vertovec 2009: 2]. V důsledku tohoto vývoje bylo zapotřebí upravit perspektivu jak se na migrační procesy dívat a jak je zkoumat. Ve výzkumu mezinárodní migrace se staly hlavním tématem „přeshraniční sociální vazby mezi migranty, skupinami nebo komunitami“ [Faist 2017:1]. Ulf Hannerz se také věnuje vývoji mezinárodní migrace. Vzhledem k tomu, že migranti nyní mohou zůstat v kontaktu se svými přáteli a příbuznými ve své domovské zemi prostřednictvím návštěv nebo telefonních hovorů, tvoří společně „jednotnou, soudržnou, i když prostorově rozptýlenou sociální oblast“ [Hannerz 1998: 240]. Lessinger používá termín transnacionální komunity, jejichž vznik je výrazně podpořen technologickým vývojem, který rozšířil možnosti komunikace a interakce [Lessinger 1995 in Bailey 2001: 418]. Velké vzdálenosti, hranice, ani zákonné regulace s nimi spojené nejsou dnes překážkou utváření mezilidských vazeb, a tak tyto procesy dnes probíhají prakticky běžně na globální úrovni [Vertovec 2009: 3].

Transnacionalismus je přístupem, který reflektuje tyto tendence. Levitt a Jaworsky věří, že „v posledních letech se transnacionalismus stal jedním ze základních způsobů porozumění současným postupům migrantů v celé škále sociálních věd“ [Levitt and Jaworsky in Vertovec 2009: 13]. Csaba Szaló považuje za klíčové pojítko současných transnacionálních teorií právě transnacionální sociální pole, které tvoří vazbu mezi domovinou a současným místem pobytu migrantů. Migranti, kteří jsou součástí těchto vazeb nebo je vytvářejí, jsou označováni za transmigranty. Život transmigrantů se neváže pouze k jedné lokalitě, ale k prostoru, který překračuje hranice jednoho státu, a jež je utvářen skrze sociální interakci. Různé migrační teorie popisují odlišné koncepty tohoto prostoru, někteří autoři používají „transnacionální sociální prostor“, „transnacionální vesnice“, nebo „translokalita“ [Vertovec 2009: 77]. Migranti v rámci teorie transnacionálních sociálních polí neztrácejí kontakt se svojí domovskou zemí, ale vytvářejí sociální síť, která spojuje „společenský prostor dvou národních států“ [Szaló 2007: 7, 8, 116]. Budují sociální vazby v novém domově, aniž by zpřetrhali vazby s domovem původním. Udržování kontaktu s domovinou nicméně neznamená, že by se transmigranti nezačlenili do nové společnosti, naopak tyto procesy probíhají současně [Szaló 2007: 8]. Vznik konceptu transnacionálních sociálních polí reflektuje ambici vnést do teorie migrace novou interpretaci v rámci kritiky metodologického nacionalismu [Szaló 2007: 106] tj. „předpoklad, že národ/stát/společnost je přirozenou sociální a politickou formou moderního světa“ [Wimmer, Glick-Schiller 2009].

Někteří kritici koncept transnacionálních sociálních polí zpochybňovali a nepovažovali jej za inovativní, jelikož se jedná o myšlenky, které jsou již vyjádřeny v teoriích asimilace [Szaló 2007: 21; Vertovec 2009: 79]. Na druhou stranu teorie asimilace je nyní vnímána velmi negativně a byla později nahrazena teoriemi multikulturalismu [Alba, Nee 2005]. Také teoretické modely integrace tj. proces začleňování migrantů do většinové společnosti hostitelské země, v dnešní době preferují optiku multikulturalismu nebo kulturního pluralismu. Nikoliv teorie asimilace, ke které transnacionalismus nabízí (ne zcela) alternativní pohled v rámci nového pojetí migrační teorie [Szaló 2007: 21-22]. Od migrantů se, minimálně v západním pojetí, neočekává, že se zcela zřeknou své kultury a plně se přizpůsobí kultuře nové s cílem být přijat v hostitelské zemi, jako je tomu u asimilace [Hamar a Szaló 2017: 72].

Současným trendem je tedy pohlížet na integraci jako na dvoustranný proces, kterého se účastní jak migrant, tak hostitelská společnost, na rozdíl od asimilačních teorií, které jsou spíše procesem jednostranným, pouze na straně migranta. Dnes podporované modely integračních politik například v České republice požadují od migrantů přizpůsobení se právním předpisům, podporují učení jazyka, ale nevyžadují opuštění od kulturních vzorců, které získali před imigrací [Ministerstvo vnitra ČR 2020]. Polská oficiální integrační politika zatím není úplně jasná, jelikož neexistuje žádný dokument, který by se věnoval primárně koncepci integrace cizinců. Obě tyto země nicméně vidí integraci jako obousměrný proces, který probíhá jak ze strany migranta, tak ze strany přijímací společnosti [Ministerstvo vnitra ČR 2020: 2; Sobczak-Szelc et al. 2020: 22].

1.1.1. Transmigranti

Výše zmíněné přístupy k integraci podporují transmigranty v jejich snaze se začlenit do nové společnosti aniž by zprerhali vazby na domovskou zemi a její kulturu. Schopnost se prakticky začlenit do ekonomických „a politických institucí, lokalit a vzorců každodenního života země, ve které bydlí“ a současně si udržet vazby s domovskou zemí je pro ně charakteristická. Respektive, to, že tímto procesem prošli, případně jim procházejí, je odděluje od takzvaných „sojourners“, které ještě přiblížím později. Transmigranti současně s tímto procesem „udržují kontakty, budují instituce, provádějí transakce a ovlivňují místní a národní události v zemích, ze kterých emigrovali“¹ [Schiller, Basch, Blanc-Szanton 1995: 48]. Obecně lze říci, že jejich „život přesahuje národní hranice“. Transmigranti „rozvíjejí a udržují více vztahů – rodinné, ekonomické, sociální, organizační, náboženské a politické – které překračují (...) hranice“ [Basch et al. in Bailey 2001: 414]. Schiller společně s dalšími autory klade důraz především na „společenské vazby, aktivity a vzorce života, jež jsou zahrnuty v jejich hostitelské i domácí společnosti“ [Schiller in Hannerz 1998: 240]. Linda Basch společně s Ninou Glick Schiller a Cristinou Szanton-Blanc, které se věnovaly ve svém výzkumu karibským a filipínským migrantům žijícím v New Yorku [Szaló 2007: 53], vidí transmigranty jako migranty, „jejichž

1 Cit. v originálním znění: They are not sojourners because they settle and become incorporated in the economy and political institutions, localities, and patterns of daily life of the country in which they reside. However, at the very same time, they are engaged elsewhere in the sense that they maintain connections, build institutions, conduct transactions, and influence local and national events in the countries from which they emigrated.

každodenní život závisí na mnohonásobném a neustálém propojení přes mezinárodní hranice, a jejichž veřejná identita je konfigurována ve vztahu k více než jednomu národnímu státu“ [Schiller, Basch, Blanc-Szanton 1995: 48]. Podle Csaby Szaló, nicméně tato teoretická koncepce vytváří rozpor, kdy se identity transmigrantů sice vytváří v prostoru transnacionální sociální pole, nicméně svoji identitu vnímají v rámci nacionalismu, tedy „zkušenosti transmigrantů jsou rámovány podobami vědění, které zprostředkovává stát“ [Szaló 2007: 118].

Autoři Eleonóra Hamar a Csaba Szaló studovali transnacionální sítě a utváření diasporických identit u vzdělaných žen. Ve své práci popsali transmigranty jako „Transnacionální, mobilní subjekty žijí ve světě seskládaném z více kulturních zdrojů. Protože se vyznaží v diverzních seskupeních významů, mohou být doma na různých místech, tj. v různých životních světech zároveň“ [Spinosa, Dreyfus in Hamar, Szaló 2017: 72]. „Jsou to lidé, kteří mluví více než jedním jazykem (doslova i metaforicky), kteří se naučili překládat a vyjednávat mezi různými kulturami, protože sami jsou produktem několika propojených kultur a historií. Jsou schopni žít ve světě plném rozdílů, na rozhraní několika kultur, a obměňovat perspektivu, z níž se na tyto kultury dívají. V každodenním životě dané kultury tak zaujímají pozici stejného i jiného, ‚normálního‘ domorodce i ‚exotického‘ přistěhovalce“ [Hall in Hamar, Szaló 2017: 72].

Transmigranty tedy na základě těchto přístupů považuji ve své práci za migranty, kteří prošli nebo prochází procesem integrace do nové společnosti, přičemž jejich každodenní sociální, ekonomické či politické aktivity se odehrávají v rámci transnacionálního sociálního pole, v prostoru, pro který je charakteristické, že překračuje hranice národních států, čímž propojuje nový domov s domovem původním, a kde se utváří sociální identita těchto migrantů. Portes poukazuje na fakt, že transnacionální aktivity se různě liší v různých komunitách. Také je třeba také brát, podle Faista v úvahu, že ne všichni migranti se do těchto transnacionálních aktivit zapojují a někdy se zapojují pouze částečně [Vertovec 2009: 18].

1.1.2. Kvalifikovaní migranti, expatriates, diaspory

Ve své práci se soustředím na migraci v rámci Schengenského prostoru na území

Evropské Unie. Všichni moji informátoři jdou legální migranti, kteří odjeli žít do Polska kvůli vztahu či za pracovní příležitostí, většina z nich by se dali považovat za kvalifikované. Proto se zde budu věnovat pouze vybraným „kategoriím“, které považuji podstatné pro pochopení kontextu možných transnacionálních vazeb a identit. Podle autorek Anne-Meike Fechter a Katie Walsh jsou v literatuře často migranti zkresleně prezentováni. Problémem podle autorů Yvonne McNulty a Chris Brewster může být i roztržitost forem a koncepcí pracovní migrace [Topinka et al. 2018: 268]. Přesto se zde pokusím nastínit hlavní charakteristiky kvalifikovaných migrantů, vysvětlím rozdíl mezi „sojourners“ a „expatriates“ a budu se věnovat krátce i diasporám.

Vertovec ve své knize věnované transnacionalismu nabízí výčet relevantních kategorií migrantů používaných v literatuře. Jsou mezi nimi nekvalifikovaní pracovní migranti, uprchlíci a žadatelé o azyl, migranti neregistrovaní, v důchodu, vysoce kvalifikovaní nebo nucení migranti [2009: 19]. Schiller, Basch a Blanc-Szanton oddělují transmigranty od takzvaných sojourners [1995: 48], Bailey oproti tomu rozlišuje „circulators“, transnacionály a diaspory podle jejich vazeb k území [2001: 418]. Většina výzkumů se zabývá ať už nekvalifikovanými pracovními migranty [Vertovec 2009: 19], nebo naopak vysoce kvalifikovanými, například v literatuře zaměřené na obchod [McNulty, Brewster in Topinka et al. 2018: 268]. Kde je hranice, kdy je migrant považován za vysoce kvalifikovaného může být poměrně složité, proto má toto označení i své kritiky, kteří upozorňují, že se termín překrývá s dalšími formami, jako jsou „transnacionální elity“ nebo „kvalifikovaní migranti“ [Ibid. 269]. Obecně je pro tuto skupinu migrantů, podle Astrid Eich-Kroh, charakteristické vyšší vzdělání a odborné znalosti v oboru. „Expatri“, neboli expatriates jsou pracovní kvalifikovaní migranti, kteří se sice usadí v jedné lokalitě naplno, nicméně ne nastálo. Jsou buď vysláni svým zaměstnavatelem, případně se sami rozhodnout migrovat za práci, v každém případě pobírají za svou práci plat [Topinka et al. 2018: 269-271]. To je odlišuje od sojourners, neboli “dočasně pobývajících přistěhovalců” [Szaló 2007: 25], kteří za svou práci být placeni můžou, ale nemusí například v rámci neplacených stáží, dobrovolnictví nebo studia. Pokud mají práci, tak mzdu často utratí za pobyt nebo za cestování [McNulty, Brewster 2018 in Topinka et al. 2018: 272]. Studie, které vznikly v osmdesátých letech a které tento termín „sojourners“ používaly Szaló označuje za předzvěst inovativního přístupu k migrační teorii [Szaló 2007: 25]. Diaspory jsou z velké části v kontrastu ke globálním komunitám. Podle Gonzalese členové diaspor tvoří komunitu, která žije na různých

lokacích, v různých státech, regionech, ale přesto si zachovává svoji „jedinečnost a zájem o domovinu“ [Kearney 1995: 559]. Diaspory nejsou deteritorializované tj. oddělené od lokálních míst, jako transnacionální komunity, právě naopak, svoji příslušnost k vlastnímu národu, etniku cítí jako velmi důležitou, přestože žijí mimo domovinu [Ibid. 552-553].

1.2. Transnacionální identita

V rámci předchozí kapitoly jsem se věnovala popisu transnacionálních sociálních polí, ve kterých se utváří identita migrantů, nyní vysvětlím, jak v práci s identitou pracuji a v čem se liší etnická a transnacionální identita a proč je důležité jim rozumět.

Identita je procesem, který není nikdy ukončen. Naše identita se tedy neustále vyvíjí, mění, nikdy není finální. Jenkins odlišuje identitu a identifikaci „‘Identita‘ označuje způsoby, kterými se jednotlivci a kolektivy odlišují ve vztazích s ostatními jednotlivci a kolektivy.“ Oproti tomu „‘Identifikace‘ je systematické vytváření a označování vztahů podobnosti a odlišnosti mezi jednotlivci, mezi kolektivy a mezi jednotlivci a kolektivy“² [Jenkins 2008: 17-18]. Identita je podle Halla, konstruktem a spíše výsledkem hledání rozdílů a odlišností, než podobností. Dle Eriksena identita skupiny odkazuje na vymezení se vůči ostatním skupinám [Eriksen 2007: 68]. Má identita je tedy proces, kdy se vymezují vůči ostatním lidem, vím kdo jsem a kam patřím, na základě toho, že vím, kdo nejsem, respektive kam nepatřím [Jenkins 2008: 20].

Ve vztahu ke studiu migrantů se velmi často používá etnická identita, pojem, který označoval identifikaci k určité etnické skupině na základě kulturních odlišností. Problematické na tomto přístupu byl mylný předpoklad, že se jedná o kulturně homogenní skupinu. Následovalo strukturální pojetí etnické identity Fredericka Bartha, kdy nebylo spojujícím prvkem skupiny kulturní podobnost, nicméně „ (...) důležitější je fakt, že sdílení představy o společné kultuře formuje etnickou hranici, která odděluje tuto skupinu

2 Cít. v originálním znění: ‘Identity’ denotes the ways in which individuals and collectivities are distinguished in their relations with other individuals and collectivities. ‘Identification’ is the systematic establishment and signification, between individuals, between collectivities, and between individuals and collectivities, of relationships of similarity and difference.”

od skupin jiných“ [Szaló 2007: 120-121] Je tedy založená především na příslušnosti, že se člověk považuje za člena, a že ho tak vnímají i ostatní členové. Glick-Schiller a Fouron se inspirovali tímto přístupem. Nesouhlasili s tím, že by se člověk identifikoval se skupinou zcela dobrovolně, ale spíše pod tlakem vnějších podmínek. Příslušnost ke skupině se stala nálepkou a prostředkem k demonstraci mocenských vztahů, na které nicméně přistěhovalci vědomě participovali. Tuto teorii poté rozšířili o ideologický rozměr, kdy „etnická identita představuje ideologickou kategorii, která“ slouží jak k upevnění moci, tak ale může sloužit přistěhovalcům jak se této nadvládě bránit [Ibid. 121-123].

„Alternativu pojmu etnická identita představuje (...) kategorie transnacionální identity“ [Ibid. 123]. Etnická identita jako interpretační kategorie již není dostačující, jelikož se identity migrantů utváří v sociálním světě, který se rozprostírá na více než jednom místě [Schiller, Basch, Blanc-Szanton 1995: 48], vlivem transnacionálních sociálních sítí [Szaló 2007: 106]. To má za důsledek, že „transnacionální identity nemohou být uchopeny ani čistě jako identity etnické a národní“ [Szaló 2007: 125]. Zkušenosti, které získáváme v různých prostředích, zvyšují naše znalosti a kompetence, což má dopad na to, jak vnímáme sami sebe, naši pozici nebo to kam patříme [Szaló 2007: 109]. Identita transmigrantů je jedinečná ve své „decentralizaci a deterritorializaci“, protože se mohou cítit jako doma na dvou nebo více místech [Ibid. 114, 118].

Přes transnacionální charakter dnešní migrace by se většina migrantů nenazvala transmigrantem a nepřemýšlí o sobě skrze perspektivu transnacionalismu [Szaló 2007: 116]. Mohou se však cítit spíše jako cizinci, minimálně v začátcích svého pobytu. Pojem „stranger“ neboli cizinec v teorii Alfreda Schutze je úzce spjatý s pozicí člověka, který se nachází v pro něj nové nebo nezvyklé situaci. Schutz definuje cizince jako „dospělého jedince naší doby a civilizace, který se snaží být trvale přijat nebo alespoň tolerován skupinou, ke které přistupuje“. Vysvětluje, že znalosti o sociálním světě získáváme prostřednictvím našich zkušeností, a přestože tyto znalosti nejsou homogenní, věříme, že jsou dostatečné pro vzájemné porozumění ve většině situací, které se ve společnosti

vyskytují. Proto ve většině situací „myslíme jako obvykle“ na základě našich předpokladů. Existují však situace, kdy se „myšlení jako obvykle“ stává nefunkčním [Schutz 1944: 502]. Jednou z těchto situací by podle Schutze mohla být migrace. Imigrant, jako nově příchozí do cizí společnosti, se v některých případech dostává do situací, kdy mu znalosti, jež získal ve své domovské skupině nestačí k pochopení a k tomu být pochopen. V takové chvíli se objevuje krize. Krize pak „přeruší tok zvyku a vyvolá změnu podmínek vědomí a praxe“ [W. I. Thomas in Schutz 1944: 502].

1.3. Přistěhovalecké skupiny v Polsku

Pro pochopení prostoru, ve kterém se utvářejí identity Čechů, kteří emigrovali do Polska, je důležité znát kontext jak „národnostně a etnicky homogenní“ Polsko k migraci a migrantům přistupuje. K vysvětlení použiji i svoji zkušenost s životem v Polsku, kterou jsem získala během studijního pobytu ve Varšavě. Nejdříve ale popíšu, s jakými příslušnostmi se obyvatelé v Polsku identifikují a jaké jsou zde národnostní menšiny.

Polsko je zemí více emigrační, než imigrační, žije zde jen velmi málo cizinců oproti jiným zemím Evropské Unie. Podle dat z roku 2014 Ministerstva vnitra žije v Polsku asi 0,5 % cizinců a většina z nich jsou v Polsku pouze dočasně [Stefańska 2015: 8]. V roce 2011 proběhlo v Polsku Národní sčítání lidu, domů a bytů³, v rámci kterého se poprvé v historii stala součástí také otázka, respektive otázky dvě, na národní a etnickou příslušnost.⁴ Lidí žijící v Polsku, kteří se sčítání zúčastnili, mohli skrze formulář prohlásit příslušnost k jedné či dvěma etnickým kategoriím. Dle získaných dat, tak učinilo téměř 1000 respondentů. Výsledky sčítání z roku 2011 ukazují, že naprostá většina, tedy 94,8 % respondentů uvedlo pouze polskou národní identifikaci, 2,26 % se přihlásilo současně k polské národnosti a také k jiné národní či etnické identifikaci a pouhých 1,55 % lidí uvedlo jinou etnickou kategorii, než polskou [Główny Urząd Statystyczny 2013: 89]. Nejčasněji se respondenti identifikují s

3 Data z letošního sčítání v roce 2021 ještě nejsou k dispozici, protože Národní sčítání lidu, domů a bytů v roce 2021 stále probíhá (od 1. dubna 2021 do 30. září 2021).

4 Otázky v Národním sčítání lidu, domů a bytů v roce 2011 byly položeny takto: 1. „Jaká je Vaše národnost? (Národnost je třeba chápat jako příslušnost národnostní nebo etnická - nezaměňovat s občanstvím). 2. Cítíte příslušnost také k jinému národu nebo etnické skupině?“

polskou národností a dále se slezským etnikem a kašubským etnikem [Główny Urząd Statystyczny 2015: 38]. Polská společnost je tedy víceméně homogenní, co se týče etnické příslušnosti populace. Jsou zde nicméně významné etnické menšiny, které se nejčastěji nachází u hranic s Českou republikou (Slezané), s Ukrajinou (Bělorusové) a v Pomořanském vojvodství (Kašubové) v severní části Polska [Główny Urząd Statystyczny 2015: 46]. Encyklopedie migrace⁵ poskytuje data z roku 2017, kdy je největší minoritou v Polsku Ukrajinská menšina, která je následovaná migranty z Běloruska, Německa, Litvy a Ruska. Podle těchto dat žije v Polsku 4727 imigrantů z České republiky, což nás řadí na 10. místo v počtu imigrantů [Encyklopedie migrace 2017].

Přístup Polska k cizineckým komunitám na svém území není, jak jsem již zmínila výše, zřejmý, jelikož koncepce integrační politiky se teprve připravuje. Polsko nemá, alespoň dle dostupných dokumentů, zásadní problémy s integrací cizinců [Sobczak-Szelc et al. 2020: 22] a proto zde (data z roku 2015) neexistuje centrální instituce, která by se zabývala pouze integrací cizinců, a proto tuto roli zastupují především neziskové organizace [Stefańska 2015: 9]. To může být způsobeno tím, že většina emigrantů pochází ze zemí východní Evropy, tedy ze zemí, které můžeme považovat za relativně kulturně a historicky blízké. Dosud neexistuje žádný dokument, který by stanovil oficiální koncepci integrační politiky země [Sobczak-Szelc et al. 2020: 24].

Zde bych chtěla přiblížit mojí vlastní zkušenost, když jsem v letním semestru roku 2019 studovala ve Varšavě v rámci programu Erasmus+. Polsko nebyla moje první volba, nicméně nakonec se tak stalo, že jsem byla vybrána a měla jsem tu možnost studovat sociologii na Uniwersytet Warszawski.

Na Polsko jsem nikdy neměla žádnou vazbu, tedy alespoň nevím o žádných polských předcích. Před odjezdem jsem neuměla ani slovo polsky a spoléhala jsem na to, že mi vystačí anglický jazyk, což se ukázalo jako správný předpoklad. Nakonec jsem zpočátku používala anglický a český jazyk, jež se ukázaly být dostačující. Přihlásila jsem se na on-line kurz polštiny a časem jsem zvládla jednoduché fráze, abych se domluvila například v obchodě. Díky pozici studenta na Erasmu, jsem vyřizovala pouze nemálo dokumentace s mojí fakultou, nicméně s

5 <https://www.encyclopediaofmigration.org/>

polskými úřady jsem nikdy nepřišla do styku, ani jsem se nepřihlašovala na cizinecké policii.

Bydlení na koleji jsem neuváženě odmítla, s tím, že si najdu bydlení vlastní. Nakonec se hledání přes polský webový portál ukázalo jako mnohem složitější úkol, než jsem očekávala. Nakonec jsem do Varšavy odjela dva dny před začátkem semestru s předem domluveným ubytováním v Airbnb na týden. Nakonec se mi podařilo domluvit prohlídku a hned jsem nabídku přijala. Dcera majitelky uměla anglicky a další den jsme již podepsaly smlouvu v polštině a angličtině.

Rychle jsem si na Varšavu zvykla, i přes počáteční nervozitu, zda najdu včas bydlení, najdu cestu do školy a zda jsou všechny formality ohledně programu v pořádku. Varšava je poměrně dynamické město s mnohem lepší životní úrovní, než jsem očekávala. Poměrně rychle jsem se zorientovala. Během prvního měsíce, kdy jsem Varšavu poznávala, mě zaujalo hned několik aspektů. Oproti Praze je ve Varšavě mnohem menší turistický ruch, respektive všechen turismus se soustředí do historického centra, které je malé a poměrně odříznuté od zbytku města. To jsem velmi ocenila, přišlo mi, že Varšava je více město pro život a také obchod. Nakoupit se dalo opravdu téměř všude. Oproti Bruselu, kam jsem často jezdila na prázdniny, které je velmi multikulturní, nebyl ve Varšavě tolik patrný vliv jiných kultur. Celkově jsem nepotkávala na ulici mnoho, na první pohled cizinců. Místní poznali, že jsem cizinka, až když jsem promluvila v angličtině nebo lámanou polštinou a většinou na mě reagovali neutrálně, v obchodech někdy možná trochu nepříjemně. Na druhou stranu jsem se také setkala s Polkou, která se učila česky a velmi ocenila, že si se mnou může popovídat v češtině. Během pobytu jsem se spřátelila jak s ostatními studenty na Erasmu, tak s expaty z různých zemí, především skrze deskové hry a také jsem se skamarádila s Polákem z Lodže, s kterým jsem dodnes v kontaktu.

1.4. Česká menšina v Polsku

V této části nastíním historický kontext českého přistěhovalectví do Polska pro pochopení současné migrace Čechů na toto území. Krátce se budu věnovat Zelovským Čechům, historicky významnou českou menšinou na území dnešního Polska. Poté

představím kolik Čechů žije v Polsku dnes a jak se tato menšina prezentuje skrze instituce. Nakonec se budu věnovat Česko-polským a Polsko-českým vztahům, o jejichž udržování se tyto instituce snaží

Češi historicky obývali dnešní polské území Kladsko, kterému se dodnes přezdívá „český koutek“ přestože většina Čechů nakonec byla nucena uprchnout. České menšiny v Polsku jsou tvořeny především potomky náboženských exulantů [Kokaisl 2009: 64]. Většinou se jednalo o nekatolíky, kteří uprchli z Čech v 17. století po prohrané bitvě u Bílé hory ze strachu o ztrátu majetku či pronásledování. [Hamplová, Šišková: 5]. Češi v exilu zakládali osady na území Polska, Ruska a Ukrajiny. Nejvýznamnější česká menšina se nachází kolem obce Zelov v Lodžském vojvodství. V roce 1909 „žilo v obci 6 822 osob, z nichž bylo zhruba 1 200 Poláků a 100 Němců, takže Čechů zde žilo kolem 80 % – česky se mluvilo na ulicích i v domácnostech“, nicméně po první světové válce mnoho Čechů odešlo do Československa [Ibid. 68]. Ještě více jich odešlo po druhé světové válce a z původního českého většinového obyvatelstva se Češi stali v Zelově menšinou [Ibid.]. O Zelově a Zelovštích Česích píše například Edita Štěříková [2010], kterou zmiňují ve své práci Hamplová a Šišková. Mnoho Čechů také emigrovalo do Volyňské oblasti, v té době spadající pod carské Rusko, dnes na území Ukrajiny [Ibid.: 71]. Po druhé světové válce se většina těchto Čechů vrátila do Československa. Volyňským Čechům je věnováno několik prací [Hofman 1995; Dufek 1997].

Dnes jsou „Češi (...) nejmenší státem uznanou menšinou v Polsku“ [Hamplová, Šišková: 5]. Ze statistik Národního sčítání lidu, domů a bytů v roce 2002 vyplývá, že se s českou národností mezi obyvateli Polska ztotožňovalo v té době 386 lidí. Čechů, kteří ve sčítání deklarovali, že mají polské i jiné občanství bylo 831 [KOKAISL 2009: 64,65]. V roce 2011 se k české národnosti přihlásilo v rámci Národního sčítání lidu, domů a bytů téměř 3,5 tisíce respondentů, z toho necelý tisíc lidí se identifikuje pouze s českou národností. Téměř 2,2 tisíce se identifikovali jak s polskou, tak s českou národností [Główny Urząd Statystyczny 2013: 91]. Novější data z národního sčítání zatím nejsou k dispozici, jelikož sčítání probíhá nyní v létě roku 2021. Avšak, dle dat Encyklopedie migrace z roku 2017 žije v Polsku přes 4,5 tisíce Čechů, což ji činí desátou nejpočetnější menšinou [Encyklopedie migrace 2017].

Přesto česká stopa v polském prostředí není bezvýznamná. V Polsku můžeme najít například českou kuchyni. V centru Varšavy se nachází česká restaurace, v Krakově můžeme najít českou hospodu, obě tato místa zmiňovali respondenti během rozhovorů. V Polsku je několik českých institucí, kromě Velvyslanectví České republiky, se ve Varšavě nachází od roku 1947 také České centrum⁶, nyní sídlí v budově Velvyslanectví. Pořádá nejen kurzy českého jazyka, ale také kulturní program, jako jsou výstavy a filmové večery a hudební vystoupení. Cílem je nejen prezentace české kultury a výuka jazyků, ale také nabízí platformu pro posilování česko-polských vztahů. O utužování česko-polských a polsko-českých vztahů se snaží také například organizace Festiwal CZPL která s podporou Polského ministerstva kultury pořádá od roku 2016 Festival Polsko-Česká Kultura a Píseň CZ-PL⁷. Letošní šestý ročník proběhl koncem července 2021. Ambicí organizátorů je přiblížit lidem z Česka a Polska českou a polskou kulturu a sblížit tak tyto dva národy.

Polsko-českým vztahům se věnovala například Alicja Leix v článku „The historical background and current relations of the Polish towards the Czechs“. „Jako počátek polsko-českých vztahů je považováno období, kdy se polský kníže Měšek I. oženil s dcerou českého knížete Boleslava I. Doubravkou a Polsko následně přijalo křesťanství. Přesto, že pro nás Čechy je tento akt spíše podřadným, v polských školách byla a stále je tomuto tématu věnována velká pozornost“ [Leix in Hamplová, Šišková: 3,4]. Poláci mají velmi pozitivní vztah k Čechům a k české kultuře. Češi se v posledních letech v rámci výzkumů veřejného mínění pravidelně objevují na předních příčkách oblíbených národů. Leix píše také o pojmu „čechofil“ (polsky „czechofil“), což je označení pro Poláky či Polky, které se zajímají o českou kulturu a dění v Česku a píší o těchto tématech například na blogu [Ibid.].

Snaha o sdružování české komunity se objevuje také na sociálních sítích, na Facebooku a na webovém portálu Krajané⁸. Na Facebooku existuje několik různých skupin, které sdružují české krajany podle místa pobytu – Varšava, Krakov, Gdaňsk, Katowice apod., nejsou nicméně velmi aktivní, příspěvky a diskuze ohledně cestování, restrikcí či polské politiky se zde objevují velmi sporadicky. Tyto skupiny odkazují na

6 <https://warsaw.czechcentres.cz/>

7 <http://festivalczpl.pl/>

8 <http://polsko.krajane.cz/>

komunitní portál Krajané. Jejich webové stránky, které byly založeny pro Čechy a Slováky v zahraničí, jsou také již neaktivní, občas se zde vyskytne nějaký inzerát, případně dotaz, ale velmi málo.

2. Metodologická část

V této části práce představím metodologii provedeného výzkumu. Nejdříve objasním zvolenou metodu výzkumu, budu se nejprve věnovat kvalitativnímu přístupu a poté biografickému přístupu. Dále vysvětlím zvolené metody sběru dat a jaké formy výběru jsem zvolila. Představím také formu analýzy dat, kterým je kódování. V závěru této části chci dát prostor pro etické předpoklady své práce.

V této práci si kladu za cíl proniknout hlouběji do zkušenosti českých migrantů, kteří cestují ze západu na východ, tedy opačným směrem, než bývá, minimálně dle dat Encyklopedie migrace⁹, zvykem. Chci prozkoumat osobní zkušenost s životem v zahraničí Čechů či Češek, kteří se přestěhovali do Polska, kde nyní dlouhodobě žijí a pracují. Zajímá mě, jaké důsledky tato zkušenost nese, respektive zda a jak je vnímají samotní migranti a jaké dopady na identifikaci těchto lidí má život v cizí zemi. Jak pociťují své začlenění do polské společnosti, zda si k této zemi vytvořili vztah nebo ji vnímají jako přestupnou stanici či jim nezáleží na tom, v jaké zemi žijí. Na druhou stranu bych chtěla zjistit, jak vnímají své vazby na domovskou zemi, tedy Českou republiku, zda s ní udržují vztahy na dálku, či zemi pravidelně navštěvují. Zda cítí sounáležitost spíše k Polsku či Česku nebo se necítí být součástí ani jedné z těchto zemí. Jak vnímají hranice. Soustředit se budu především na jejich subjektivní zkušenost. Na základě těchto poznatků mě zajímá, zda lze u Čechů žijících v Polsku pozorovat transnacionální vazby, či vytváření transnacionálních polí, skrze které se formuje jejich identita.

Výzkumné otázky definuji takto:

1. Jaké jsou důvody stěhování Čechů do Polska, co je motivovalo, případně jaká měli očekávání?
2. Kdo jsou Češi, kteří se rozhodli přestěhovat do Polska? Jaké jsou jejich demografické charakteristiky, vzdělání, profese, zájmy?
3. Jak vidí svoji integraci do polské kultury Češi žijící v Polsku?

9 <https://www.encyclopediaofmigration.org/>

4. Jak vnímají a formují svoji identitu Češi žijící v Polsku?
5. Lze je považovat za transnacionální migranty?

Práce může být přínosem pro pochopení utváření identit dvou skupin migrantů, expatriotes neboli expats a transmigrantů, jež jsem představila v předchozí části. Globalizaci a nové technologie proměňují, jakým způsobem vnímáme hranice, naši etnickou identitu a jak udržujeme sociální vazby.

2.1. Metoda výzkumu

Se zohledněním záměru, kterého chci v práci docílit a také s přihlédnutím na tematiku práce, která by byla, dle mého názoru, jen velmi obtížně zpracována kvantitativně, jsem se rozhodla výzkum provést za pomoci kvalitativních metod výzkumu. Ty umožňují využití interpretativních rámců, skrze něž lze studovat sociální problém za pomoci významů, které jsou jim připisovány lidmi [Creswell 2013: 44]. Tento postup mi je přínosem především ve zkoumání problému, který by byl poměrně těžce uchopitelný za použití kvantitativního přístupu, jelikož chci zkoumat identitu Čechů, kteří žijí v zahraničí. Identitu chápu jako velmi subjektivní fenomén, který se neustále vyvíjí. Identity „se vynořují skrze sémiotické procesy, ve kterých lidé konstruují obraz o sobě a o druhých“¹⁰ [De Fina 2015]. Abychom zjistili, jak je identita utvářena, jak se proměňuje a jak je chápána, je třeba využít interpretativního přístupu, kterým kvalitativní přístup je [Denzin, Lincoln 2017].

Rozhodla jsem se využít pouze jednoho přístupu, přestože někteří autoři [Strauss, Corbin 1999] doporučují kombinaci kvantitativního a kvalitativního výzkumu. Na druhou stranu jsou témata, kde by tento přístup nemusel být přínosem, ale spíše zbytečnou zátěží. Jak píše Konopásek, kvalitativní výzkum může sloužit jako samostatný výzkumný nástroj,

10 Cit. v originálním znění: „emerge through semiotic processes in which people construct images of themselves and others.“

nemusí jít jen o doplňkovou metodu [Konopásek 1994: 14].

K vystihnutí konkrétnějších charakteristik kvalitativního výzkumu jsem použila knihu Johna Creswella a Cheryl Poth *Qualitative Inquiry and Research Design. Choosing Among Five Approaches* [Creswell, Poth 2018: 81-82]. V práci jsem se především soustředila na poznání a pochopení různých perspektiv mých informátorů, a jaké významy dávají problematice, jež zde studuji. Důležitý je jejich pohled, jejich chápání problému a tomu jsem se snažila přizpůsobit provedení výzkumu. Výzkum jsem realizovala přímo na místě, které je se zkoumaným problémem spjato, a to v Polsku, konkrétně ve Varšavě a v Krakově. Tento krok je logický nejen proto, že informátoři zde žijí, ale také slouží k lepšímu porozumění jejich vnímání problému. Myslím, že pochopit perspektivu Čechů žijících v Polsku, lze nejlépe přímo v Polsku. Důležitý je celý kontext, sociální, politický i historický, nejen výpověď informátorů, ale také zachycení prostředí, které informátory formuje, a to nejen skrze jejich výpovědi. Během výzkumu jsem používala jak induktivní, tak deduktivní logiku výzkumu. Na počátku jsem tedy neměla jasně dané hypotézy ani představu, kam mě výzkum přesně zavede a jaké budou výsledky, nicméně měla jsem zformovaný obecný problém, o kterém jsem měla informace především skrze vlastní zkušenost života v Polsku. Hypotézy tedy poté vyplynuly z rozhovorů v průběhu výzkumu, respektive po mém vstupu na pole výzkumu. Konkrétní charakteristiky procesu výzkumu jsem tedy upravovala v jeho průběhu. Design výzkumu jsem přizpůsobovala novým poznatkům, jež jsem získala při sběru dat, a to především v jeho počátku. Je zde tedy patrný můj vklad do výzkumu, jaké metody výzkumu jsem zvolila, pro jaký sběr dat jsem se rozhodla až po výběr metody analýzy dat. Nicméně otázku reflexe budu rozebírat až v další části práce. Je samozřejmé, že metody kvalitativního výzkumu mají svá omezení, kterými jsou nízká standardizace dat a reliabilita. Cílem práce není docílit zobecnění na populaci, ale prozkoumat různé pohledy na problém, nepokouším se tedy získat data, jež by reprezentovala celou českou společnost, ale pochopit problém v jeho celistvosti.

2.2. Představení (auto)biografického přístupu

Co se týče konkrétní metody kvalitativního výzkumu, rozhodla jsem se pro využití biografického přístupu, který zde nejprve představím a následně budu diskutovat jeho přínosy a limity.

Pod pojmem biografie či autobiografie si lze představit vyprávění o životě, které většinou poprvé slyšíme z úst našich rodičů či prarodičů. Vypravěč nám přibližuje události, které zformovaly jeho osobnost, vypráví nám, jak vnímá sám sebe, svůj pohled na vlastní život. „Autobiografie nebo biografie je vlastně vyprávěná identita“ [Konopásek 1994: 8]. Konopásek také píše, že auto/biografie zahrnuje „vlastně veškeré formy životopisného psaní či povídání, které se kolem nás vyskytují. ‚Životopisnými‘ nazývá (...) všechny takové narativní výpovědi, které jsou tematicky organizovány okolo jedinečných historií nějakých individuálních životů“ [Ibid. 22].

Lanford, Tierney a Lincoln používají pojem životní historie, která pracuje s různými perspektivami, rozličnými pohledy a rozmanitým chováním, jež tvoří identitu jedince. Biografie či autobiografie jsou zde považovány za artefakty, které člověk nasbírání za život a jež jsou podrobeny analýze. „Výsledný produkt životní historie je kontextuálně omezené vyobrazení paměti účastníků, pomocných artefaktů a vztahu účastníka s výzkumníkem.“¹¹ Je zde tedy kladen důraz na vztah mezi výzkumníkem a respondentem, který by měl být spravedlivý. Nicméně metodologický přístup životní historie rozdíl mezi těmito dvěma rolmi stírá [Lanford, Tierney, Lincoln 2019: 460].

Tato dvě odlišná pojetí kladou důraz na jiný aspekt autobiografií. Za prvé, chápání biografie jako osobní vyprávění vlastního pohledu na „biografické zkušenosti“ můžeme nalézt u fenomenologických sociologů. Středem jejich zájmu je „já, které je“, o „život, jak je zakoušen“, a o psaní jako formu „sebevymáření, sebe prezentace“. Biografie je určité vyjádření vlastní identity. Na druhou stranu, pozitivisticky orientovaní sociologové kladou důraz především na životní historie a události, jež slouží k poznání toho „co se ve

11 Cit. v originálním znění: „The finished product of a life history is a contextually bound depiction of participants' memories, auxiliary artifacts, and the participants' relationship with the researcher.”

společnosti skutečně děje“ či co se stalo v minulosti. Třetí pojetí „je typické pro interpretativní, poststrukturalistickou, feministickou a postmoderní (biografickou) sociologii“. Klade důraz na vyprávěče, jak vypráví svůj život a na to, jak je tato biografie vnímaná čtenářem. Pojímá biografii jako životopisný text [Konopásek 1996: 17-18].

Sociologie se začala zajímat o (auto)biografii především se vznikem práce Polský sedlák v Evropě a Americe od dvojice autorů Thomase a Znanieckého z let 1918-1920 [Konopásek 1994: 7]. Obsáhlá práce obsahuje jak autobiografii, tak analýzu osobních dokumentů, jako jsou dopisy či deníky společně s životní historií polského imigranta ve Spojených Státech. Autoři považovali tento druh materiálu za ideální pro sociální vědu [Lanford, Tierney, Lincoln 2019: 459]. Do této doby byla (auto)biografie spíše jako doplňkovou metodou, teprve díky této studii začala být považována za samostatný prostředek studia společnosti. Byla chápána jako biografická metoda, která spočívá ve využití biografických dokumentů, jako datových zdrojů. Podobně je chápána u autorů Lanford, Tierney a Lincoln, jak jsem napsala výše, kteří popisují využití metody životní historie, která využívá artefaktů jako jeden z datových zdrojů.

Pojmu (auto)biografie užívám záměrně, a to z toho důvodu, že každá biografie či každé životopisné vyprávění v sobě nese, dle Stanley, i část životních příběhů ostatních. To znamená, že téměř každá autobiografie vypovídá nejen o autorovi, ale také o druhých lidech čili v sobě ukrývá také biografie přátel, rodiny či lidí, kteří hráli nebo hrají roli v životě vyprávěče. Čili každá biografie je autobiografií a naopak, jelikož se v ní objevuje jak příběh a osobnost autora, tak příběhy druhých [Stanley in Konopásek 1994: 23]. Rozdělování těchto dvou pojmů, které autor považuje za zaměnitelné, by vedlo spíše k jejich nepochopení.

(Auto)biografie může mít dvě různé role v sociologickém výzkumu. Ty pochází z práce feministické socioložky Liz Stanley. Zaprvé, (auto)biografii jako metodu výzkumu, jež klade důraz na použití různých osobních dokumentů, jako jsou deníky či dopisy, jež slouží k získání informací, ke kterým bychom se jinak velmi těžko dostávali. Tuto metodu zvolili výše zmínění autoři Thomas a Znaniecki. Zadruhé (auto)biografii lze považovat za

samotný předmět sociologického zkoumání [Stanley in Konopásek 1994: 12-13].

Objevují se pochybnosti o pravdivosti informací získaných skrze životopisná vyprávění, výzkumník se totiž opírá o informace, které nelze nijak ověřit. Také vyvstává „problém biografické sebe-prezentace“ [Konopásek 1996: 16]. Nicméně hranice těmito vymezeními mezi různými rolemi biografie se postupně smývají a dnes už nelze uvažovat o biografii pouze z jedné perspektivy [Konopásek 1996: 16].

2.2.1. Narativy ze sociologické perspektivy

Ústředním motivem biografii je narativ. Často se zaměřuje s příběhem, nicméně narativ v různých oborech nabývá odlišných významů, jež se proměňují v průběhu času. Už Aristoteles, který zkoumal narativ skrze řeckou tragédii, tvrdil, že narativ zrcadlí svět. Tomuto tvrzení oponuje Riessman, která říká, že narativy nezrcadlí minulost, ale jsou spíše optikou, skrze kterou lze minulost sledovat (z orig. refract). Vypravěči volí, jak propojí události, o kterých vypráví na základě jejich zájmů a imaginaci, a jaký jim dají významy. Narativy jsou přínosem, jelikož nám poskytují reprodukci minulosti vypravěčů [Riessman 2005].

Narativ nás provází celým životem v mnoha formách. Dle Barthes, kterého Riessman cituje, je narativ součástí „mýtu, legendy, bajky, pohádky, novely, eposu, historie, tragédie, dramatu, komedie, pantomima, malby..., poskvřených skleněných oken, kina, komiksu, novinového článku, konverzace. Mimo to, že nabývá téměř nekonečného množství forem, narativ je přítomný v každém věku, na každém místě, v každé společnosti; začíná již v počátcích lidstva samotného a nikdy není a nebyl lid bez narativu... je zkrátka zde, jako život samotný”¹² [Barthes in Riessman 2008: 4]. K tomuto výčtu ještě Riessman přidává, že narativ je také možné najít v „pamětech, biografii, autobiografii, denících, archivních dokumentech (...)“¹³ etc. Narativ je tedy

12 Cit. v originálním znění: „Narrative is present in myth, legend, fable, tale, novella, epic, history, tragedy, drama, comedy, mime, painting..., stained glass windows, cinema, comics, news item, conversation. Moreover, under this almost infinite diversity of forms, narrative is present in every age, in every place, in every society; it begins with the very history of mankind (sic) and there nowhere is nor has been a people without narrative... it is simply there, like life itself.”

13 Cit. v originálním znění: „(...) memoir, biography, autobiography, diaries, archival documents (...)“

všudypřítomný, ale na druhou stranu ne vše můžeme za narativ považovat, není pravdou, že by jakýkoliv text či rozmluva byly narativy. Nicméně jednoduchá definice tohoto termínu, dle Riessman, neexistuje [Riessman 2008: 4-6]. Současně říká, že je třeba si narativy definovat před jejich používáním ve výzkumu či textu, jinak mohou postrádat významu [Denzin, Lincoln 2017].

Narativy mohou být chápány jako delší povídání a jako texty, jež lze pojímat na třech úrovních. Jako příběhy, jež s námi sdílejí účastníci výzkumu, a které podléhají neustálé interpretaci, dále se zde objevuje interpretační rámec výzkumníka, který si vytváří během rozhovorů či pozorování, tedy narativ výzkumníka a nakonec narativ, který si vytvářejí čtenáři, jenž je reakcí na narativ vypravěče a výzkumníka. Tyto tři úrovně se navzájem překrývají [Riessman 2008: 6]. Toto pojetí vyčleňuje vizuální materiál, který může být také součástí definice narativu, nicméně této koncepci se zde věnovat nebudu.

Přestože Riessman používá termíny narativ a příběh jako zaměnitelné, vysvětluje, že je mezi nimi možno nalézt rozdíl. Příběh je totiž pouze jeden druh narativu a nelze jej zaměnit třeba s hypotetickým narativem. Autorka používá oba pojmy jako stejného významu, což odpovídá současné koncepci [Riessman 2008: 6]. Ve své práci jsem se rozhodla postupovat stejným způsobem.

Connelly a Clandinin definují narativ takto: „Narrative refers to the making of meaning through personal experience by way of a process of reflection in which storytelling is a key element and in which metaphors and folk knowledge take their place“ [Connelly, Clandinin in Cortazzi 1993]. Dle Riessman je narativ součástí vyprávění, kdy vypravěč skládá různé události za sebou a tím vytvoří sekvenci událostí, čímž určuje, co chce, aby si z vyprávění posluchači vzali a jaké významy chce předat. Je na volbě vypravěče, které události zvolí a které naopak zamlčí, jak je zorganizuje za sebou, jak je propojí či hodnotí [Riessman 2008: 3]. To nám říká hodně jak o vypravěči, tak o jeho životě, jeho vnímání světa, seberepresentaci. Skrze vyprávění poznáváme druhé. Respektive poznáváme, jak se chtějí prezentovat. Lidé totiž neříkají všechno. O problému mlčení vypravěče v biografickém rozhovoru píše Zdeněk Konopásek, který se odkazuje na práci

Zuzany Kusé. Lidé si určují, které události ve vyprávění zmíní a mohou některé záměrně zamlčet, tím vytvářejí svůj vlastní příběh a vlastně „formují obraz svého vlastního života“ [Konopásek 1996: odst. 15].

Skrze životní příběhy získáváme tedy subjektivní data, což ale, dle Konopáska, není na škodu, ale naším cílem, což vysvětluje na moderním pojetí biografického přístupu. „Výzkumník přece rezignuje na poznávání objektivních faktů o společnosti a soustředí se na porozumění ‚vnitřní‘ realitě sociálního subjektu, na sféru inter-subjektivně vyjednávaných významů, na implicitní biografické kontexty individuálního jednání, na sféru sociálního Já, identity“ [Konopásek 1996: odst. 16]. Je tedy důležité si přiznat, že skrze narativy nelze objektivně pochopit fakta o společnosti, což neznamená, že nejsou užitečné, naopak, pochopení subjektivní zkušenosti je pro sociology přínosem a současně i tématem k dalšímu zkoumání.

Biografický přístup, potažmo narativy jsem zvolila, jelikož jsou přínosné pro výzkum subjektivní zkušenosti, konkrétně například identity [Spector-Mersel 2011; Kazmierska 2003; Ahmed 2012; Clandinin et al. 2006]. Dle Spector-Mersel každý narativ, který vyprávíme se částečně podílí na konstrukci identity. Autorka rozlišuje „narativ o externích objektech“, ten se soustředí na ostatní lidi nebo objekty a „self-narativ“, jež se váže na naši životní historii, což je souhrn událostí v našem životě a středem tedy tohoto narativu jsme my sami. Jaký je rozdíl mezi naším životem a tím, jak o něm vyprávíme je nicméně předmětem mnoha debat [Spector-Mersel 2011: 173].

Propojení narativů s identitou je tématem teprve nedávného výzkumu, jež vzešel z narativního obratu v 90. letech [Bruner in De Fina 2015: 351].. Tento posun znamenal, že se o narativy, jako prostředky k poznávání společnosti, začali sociologové více zajímat a díky kterému byly narativy tedy výrazně na vzestupu. Dnes již není překvapivé, že právě narativní přístup, a potažmo i biografický, v kvalitativním výzkumu je poměrně zásadní pro výzkum témat, jež vychází ze subjektivní zkušenosti, a tedy i identity. To plyne z povahy tohoto pojmu. Podle Anny De Finy nejsou identity „sady charakteristik, které by mohly být připisovány“ lidem, ale „vynořují se skrze sémiotické procesy skrze které lidé

konstruují obraz o sobě a o druhých.“¹⁴ Identita je, dle De Fina, neoddelitelnou složkou vyprávění, jež je běžnou součástí našich životů. „Příběhy jsou považovány za hlavní prostředek vyjadřování identity a analytici příběhů zašli tak daleko, že tvrdili, že příběhy, které vyprávíme, nás formují do toho, čím jsme“¹⁵ [De Fina 2015: 351].

2.2.2. Silné a slabé stránky biografického přístupu

V této části textu zmíním slabé a silné stránky biografického přístupu. V době, kdy vyšel Polský sedlák v Evropě a Americe byli jeho autoři Thomas a Znaniecki toho názoru, že „co nejkompletnější životní záznamy jsou perfektním typem sociologického materiálu“¹⁶ [Lanford, Tierney, Lincoln 2019: 459]. Lanford, Tierney a Lincoln s tímto částečně souhlasí. Autoři pracují s termínem životní historie, do které spadají jak biografie, tak autobiografie. Tento metodologický přístup může být pro mnohé výzkumníky velmi atraktivní především s ohledem na jeho „flexibilitu a důraz na hloubku“. Pro práci s životní historií je třeba vytvářet či tříbit konceptuální rámce pro uvedení získaných informací do kontextu namísto shrnutí informací za účelem generalizace. Cílem není informace zobecnit, ale spíše životní historii popsat z hlediska mnoha perspektiv, chování a pohledů, jež utváří identitu vypravěče [Lanford, Tierney, Lincoln 2019: 460]. Životní historie nám tak nabízí komplexní pohled na problematiku z několika úhlů pohledu namísto jasných zobecnitelných informací.

Autobiografie může sloužit jako datový zdroj, může nám poskytnout informace, ke kterým bychom se jinak nedostali. Jak píše Konopásek, „životopisné vyprávění je rafinovaným obchvatem, jímž lze v jinak standardním sociologickém výzkumu doplnit dotazníkové údaje a informace intimnějšího, niternějšího, či prostě ‚jemnějšího‘ charakteru.“ Autobiografie je prostředkem k výzkumu témat, které by byly velmi těžko

14 Cit. v originálním znění: „(...) identities are not sets of characteristics that can be ascribed to individuals or manifestations of individual essences, but emerge through semiotic processes in which people construct images of themselves and others.”

15 Cit. V originálním znění: „Narratives are seen as the prime vehicle for expressing identity and narrative analysts have gone so far as to argue that the stories we tell mold us into what we are.“

16 Cit. V originálním znění: „At the time, Thomas and Znaniecki (1958) argued that “life records, as complete as possible, [constituted] the perfect type of sociological material.“

uchopitelné v rámci standardizovaného sociologického výzkumu. Pomáhá nám zkoumat „takové sociologické problémy, pro něž obvykle chybí v sociologii náhodných výběrů a statistické reprezentativity přiměřené základní pojmy a teoretické koncepty“ [Konopásek 1994: 14-15].

Problém u autobiografií nastává, pokud se zaměříme na „pravdivost“ výpovědí vyprávěcích. Oproti kvantitativním metodám či standardizovaným výzkumům je v narativním interview pánem situace ten, kdo vypráví, ne sociolog. Vyprávěcí „svým povídáním konstruuje svět, který je relativně nezávislý na tom, jak vidí svět naslouchající sociolog.“ Nicméně zde není jasný rozdíl mezi realitou a fikcí, což může být problematické z hlediska vědeckého poznání. „(auto)biografie je vždy do jisté míry interpretující, hodnotící (bilancující) rekonstrukcí minulosti z hlediska současných okolností a výhledů do budoucnosti“ [Konopásek 1994: 20-21]. Je třeba také vzít v úvahu, že výzkum za použití životní historie je poměrně časově náročný [Lanford, Tierney, Lincoln 2019: 460]

Autoři Lanford, Tierney, Lincoln píší, že životní historie počítá s vlivem politického a sociálního kontextu na vypravěče. Skrze životní historii lze zkoumat komplexní koncepty jako je například globalizace či kultura nebo, dle Goodsona, instituce či organizace, případně ženské identity. Tento přístup je tedy vhodný pro výzkum témat z oblastí genderu, náboženství, sexuální orientace či etnicity. Můžeme zjistit mnoho o specifické skupině lidí na základě výpovědi jednotlivců a díky těmto znalostem přispět k boji proti předsudkům [Lanford, Tierney, Lincoln 2019: 460-461].

2.3. Zdroje dat a techniky jejich sběru

Dle Johna Creswella a Cheryl Poth většina kvalitativních výzkumníků používá více způsobů sběru dat, jelikož mohou poskytnout hlubší vhled do zkoumané problematiky [Creswell, Poth 2018: 82]. Tímto přístupem jsem se inspirovala a pro sběr dat jsem použila narativní rozhovory a pozorování.

Riemann představuje určité charakteristiky narativního rozhovoru. Považovala jsem je za určité zásady, již se chci držet během vlastního vedení rozhovorů. Na počátku narativního rozhovoru výzkumník položí informátorovi generativní otázku takovým způsobem, aby nalákala informátora sdílet své příběhy ze života, které mu přijdou důležité. Nicméně neměli bychom nechat vypravěče vyprávět o čemkoliv, je třeba udržovat komunikaci stále v rámci tématu výzkumu. Současně by posluchač, výzkumník neměl vědět velmi mnoho o zážitcích informátora, které jsou předmětem výzkumu. To je logické, v opačném případě by vyprávění nedávalo smysl. Vyprávění bychom dále neměli přerušovat, a to z toho důvodu, abychom neovlivnili výběr témat, vzpomínek, událostí, jež chce vypravěč zahrnout do svého vyprávění, je naším zájmem, aby se vedl pouze svojí pamětí. V průběhu rozhovoru bychom měli stále komunikovat s informátorem a tím mu prokazovat zájem o něj a také klást doplňující otázky zpočátku na narativ, jehož potenciál se ještě nevyčerpá, a postupně na další momenty v životě vypravěče. Až poté následují otázky, jež odkazují k popisným informacím [Riemann 2003: odst. 24].

Zdrojem dat pro tuto práci je především 11 hloubkových rozhovorů s Čechy, kteří žijí, nebo v minulosti žili, alespoň jeden rok v Polsku a nejsou na studijním pobytu. Měla jsem možnost vést rozhovory s lidmi, kteří se přestěhovali do Varšavy, Krakova, Lodži, Gdaňsku nebo do jiných menších měst. Ohledně demografických charakteristik informátorů, rozhovory jsem vedla se sedmi muži a čtyřmi ženami v odhadovaném věkovém rozpětí 28-50 let, kteří pochází z různých míst v České republice.

Rozhovory se uskutečnily vždy v online prostředí, zpočátku na Skypu, poté jsem vyžívala Google Meets. Sběr dat proběhl ve dvou etapách, první tři rozhovory jsem vedla v průběhu března a dubna roku 2020, tedy v době mimořádných protiepidemických opatření. Dalších osm rozhovorů jsem uskutečnila na přelomu června a července roku 2021, v době, kdy již přísná protiepidemická opatření neplatila. Průměrně jeden rozhovor trval 70 minut, nejkratší jsem vedla téměř čtyřicet minut, nejdelší pak přes dvě hodiny. Během rozhovorů jsem pořizovala audio nebo video nahrávku, již jsem poté použila k přepisu těchto rozhovorů do textové formy, samozřejmě se souhlasem informátorů viz. kapitola etika výzkumu. Tyto texty jsem poté kódovala, nicméně analýze se věnuji v další části.

Dalším zdrojem dat jsou mé zápisky z pozorování, které jsem prováděla během půlročního studijního pobytu ve Varšavě. V jeho průběhu jsem potkala nejen některé Čechy a Češky, ale také cizince různých národností, kteří trvale žijí a pracují ve Varšavě. Nejednalo se tedy o zahraniční studenty, ale migranty, jež ve Varšavě buď pracují nebo teprve práci hledají. Tato zkušenost mi dala prvotní vhled do problematiky pracovní migrace do Polska, jež trpí výrazným odlivem pracovní síly, a to směrem na západ¹⁷. Na základě těchto poznatků jsem pak vytvořila témata, na která jsem se doptávala během rozhovorů.

2.4. Informátoři a jejich výběr

K získání informátorů jsem využila svých kontaktů, které jsem získala během mého půlročního pobytu v Polsku. Dále jsem oslovila některé členy různých uskupení na Facebooku - „Warszawa - Češi a Slováci ve Varšavě“, „Polsko - Češi a Slováci v Polsku“ a Krakow - Češi a Slováci v Krakově.

Pro výběr informátorů jsem použila metodu účelového výběru, jelikož je vhodný pro použití ve kvalitativním výzkumu, jež jde více do hloubky a využívá většinou jen malého vzorku případů, které jsou vybírány účelově. Jak jsem již psala výše, cílem mé práce není zobecnění poznatků na populaci, ale získat hlubší vhled do problematiky. Z toho důvodu potřebuji zvolit vhodné informátory, díky kterým budu moci téma dostatečně pokrýt. „Logika a síla účelného vzorkování spočívají ve výběru případů bohatých na informace pro hloubkové studium“¹⁸[Patton 2001: 230]. Patton pak představuje 16 různých strategií účelového výběru, z nichž jsem si vybrala dvě - kriteriální výběr a snowball metodu. Kriteriální výběr spočívá ve výběru informátorů skrze předem stanovené podmínky, aby byli relevantní pro výzkum. Vybírala jsem pro rozhovor respondenty, kteří splňovali tyto podmínky: a) žijí nebo žili dlouhodobě v Polsku – minimálně 1 rok b) mají práci přímo v Polsku. Dále jsem informátory vybírala skrze snowball metodu, kdy mi

17 <https://www.encyclopediaofmigration.org/>

18 Cit. V originálním znění: „The logic and power of purposeful sampling lie in selecting information-rich cases for study in depth.”

nějaký informátor doporučil své známé, o kterých má pocit, že by mohli splňovat podmínky [Patton 2001: 237-238].

2.5. Analýza dat

Analýzu dat jsem provedla otevřeným kódováním, které funguje na principu vyhledávání pasáží a jejich kategorizace. Ve výpovědích informátorů jsem průběžně vyhledávala a označovala pasáže a tak vytvářela jednotlivé kódy, které jsem poté upravovala a slučovala, díky čemuž jsem mohla upravovat analýzu v jejím průběhu. Corbin a Strauss píší o kódování jako o procesu "seskupování a připisování významů datům, který je popsán jako „provádění analýzy a označení konceptů, které stojí za daty“ [Creswell, Poth 2018: 136]. Otevřené kódování mi pomohlo se soustředit více na to, co chtěli vypravěči říci a méně tak moje analýza podléhala konstruktivnímu předem stanoveným kategoriím. Přesto si uvědomuji, že vlastní interpretací dat, do nich vkládám i něco z vlastní zkušenosti a částečně tak konstruuji výsledná zjištění. Flick píše, že „kvalitativní výzkum a analýza dat jsou chápány jako nepřetržitý proces vytváření verze reality“ [Flick 2013: 7]. To, jak se lidé v rozhovorech prezentují, je také výsledkem daného prostředí, otázkami, posluchačem. Výzkumníci, kteří rozhovor interpretují a prezentují jej jako součást svých zjištění, vytvářejí novou verzi celku. [Ibid.].

Data jsem analyzovala v programu Quirkos, což je software pro kvalitativní analýzu dat. Zde jsem si vytvářela jednotlivé kategorie, ty jsem upořádala do skupin, podle hlavních témat, jako byly například – aklimatizace, vztahy v Česku, vztahy v Polsku, pocity domova, vazby na Česko, vnímání hranic, apod.

2.6. Reflexe pozice výzkumníka

„Rozhodnutí, co zahrnout a jak strukturovat a prezentovat přepisovaný text, „mají

vážné důsledky pro to, jak čtenář porozumí vyprávění”¹⁹ [Riessman in Flick 2013: 207]. Je zřejmé, že způsob, jakým se rozhodne vypravěč podat svůj příběh, jaké prostředky k němu zvolí, ovlivňuje naše chápání a vnímání tohoto příběhu. Je ale podstatné si uvědomit, že současně tento narativ jako posluchači sami utváříme. Stejně tak je nevyhnutelné, že když vstupujeme do výzkumu za účelem poznání nějakého společenského či kulturního aspektu, sami do něj zasahujeme a tím se podílíme na jeho tvorbě [Haraway in Stöckelová, Grygar 2008: odst. 6]. Role výzkumníka vstupuje do všech fází výzkumu, od jeho designu až po analýzu. Mým cílem jakožto výzkumníka je tento svůj vstup do výzkumu reflektovat. Výsledkem má být ‚situované vědění‘ [Haraway in Stöckelová, Grygar 2008: odst. 6].

Téma práce jsem zvolila během vlastní zkušenosti půlročního studentského života ve Varšavě coby účastníka programu Erasmus+. Zaujalo mě množství lidí, které jsem měla možnost potkat, kteří si zvolili život právě v tomto městě. Tato skutečnost samozřejmě do jisté míry formoval můj pohled na problematiku migrantů ve Varšavě. Nicméně vhléd, který jsem díky své zkušenosti získala, mi současně dal možnost proniknout hlouběji do problematiky. Nesnažila jsem se v práci nehodnotit nebo být objektivním vypravěčem faktů. Naopak jsem si plně vědoma svého vkladu do této práce, jak z metodologického hlediska, tak epistemologického. Přestože jsem se v mnoha ohledech snažila oprostit od svého ‚balíčku vědění‘, jak souhrn našich znalostí pojmenoval Alfred Schütz, abych nezkreslovala výpovědi svých informátorů, je mi zřejmé, že jsem jejich příběhy konstruovala spolu s nimi.

2.7. Etika výzkumu

Během sběru dat i jejich analýzy respektuji etiku sociologického zkoumání. Soustředím se zejména na tři principy etického výzkumu, jež jsou respekt k osobám, jejich soukromí a souhlasu, spravedlnost, abych se všemi jednala rovnocenně a vyvarovala se možnému ublížení svých informátorů [Creswell, Pot 2018: 215].

19 Cit. V originálním znění: „The choices of what to include, and how to structure and present the transcribed text, ‘have serious implications for how a reader will understand the narrative‘“

V průběhu výzkumu jsem se snažila dodržovat, abych byla ke všem spravedlivá a se všemi účastníky výzkumu jednala rovnocenně. „Aby se zajistilo, že životní historie bude „spravedlivá“, měl by výzkumník účastníkovi jasně vysvětlit parametry projektu, vždy upřednostňovat spokojenost účastníka, chránit identitu a soukromí účastníka a prezentovat údaje co nejvěrněji a nejpřesněji“²⁰ [Lanford, Tierney, Lincoln 2019: 460]. Před každým rozhovorem jsem se informátorovi představila a krátce jsem ho pravdivě obeznámila o tématu práce, a tedy i záměru svého výzkumu. Na druhou stranu jsem se snažila vyvarovat poskytování příliš detailních informací, aby nemohlo dojít ke zkreslení výzkumu. Pokud bych se na začátku rozhovoru věnovala příliš popisu práce, mohlo by to ovlivnit jeho odpovědi například tak, že by se soustředil na můj výklad zkoumaných jevů nebo by se na základě mého výkladu mohl soustředit pouze na část problému, u které si myslí, že je pro mě důležitá. To by narušilo můj zájem, kterým není své informátory navádět, ale naopak poskytnout jim dostatek prostoru pro vyjádření jejich pohledu a chápání problému, co oni považují za důležité. To si myslím je pro práci velmi přínosné. Abych se tedy vyvarovala případnému zkreslení rozhovoru, případné doplňující otázky ohledně tématu práce, výzkumu či dosavadních zjištění jsem se snažila s informátory diskutovat až po jeho skončení. Před začátkem rozhovoru jsem také každého informátora seznámila s účelem, ke kterému data použiji, tedy že slouží výhradně pro mou diplomovou práci, a že je anonymizuji. Každého informátora jsem před začátkem rozhovoru upozornila, že rozhovor budu nahrávat a zeptala jsem se, zda s nahrávkou souhlasí, souhlas je zaznamenán na nahrávce. Upozornila jsem každého, že je možné spolupráci na výzkumu kdykoliv ukončit, případně rozhovor či nahrávání přerušit, pokud by si to přáli. Všichni informátoři byli starší 18 let. Rozhovory jsem vedla přes videohovory převážně v Google Meets, případně na Skypu nebo Messengeru a nahrávala jsem je buď na telefon nebo přes funkci nahrávání přímo v Google Meets. Kromě videa jsem nepořizovala s informátory žádnou fotodokumentaci.

20 Cit. V originálním znění: „To ensure that a life history is “equitable,” the researcher should clearly explain the parameters of the project to the participant, prioritize the participant’s welfare at all times, safeguard the participant’s identity and privacy, and present data as faithfully and as accurately as possible.“

3. Analytická část

Cílem mé práce je prozkoumat zkušenost s životem v zahraničí českých emigrantů do Polska. Soustředím se na to, jak vnímají Češi a Češky žijící v Polsku svoje začlenění do polské společnosti a současně udržují transnacionální vazby s přáteli a rodinou v Česku. Vycházím tedy z teorie transnacionalismu, kdy se migranti současně začlení do společnosti a udržují přeshraniční vazby se svojí domovinou v rámci transnacionálních sociálních sítí, tedy sociálních vazeb, které propojují prostory dvou států. Jejich život se odehrává v transnacionálních sociálních polích, kde se utváří i jejich identita. Transnacionální identita je specifická tím, že se transmigranti mohou cítit doma na dvou místech, je tedy „deteritorializovaná“.

Nejdříve představím jednotlivé informátory a poté se budu věnovat konkrétním tématům spojených s procesy emigrace. Budu se věnovat nejdříve integračním procesy, které informátoři považovali za důležité, jsou jim učení jazyka, hledání práce a bydlení, přístup k institucím a nakonec popíšu kulturní podobnosti a odlišnosti, které vnímali jako podstatné. Další část věnuji transnacionálním sociálním sítím, soustředím se budu především na udržování sociálních vazeb s přáteli a s rodinou v Česku a Polsku, které se nyní odehrávají především online. Jaké jsou dopady vztahů na dálku, představím hned poté. Nakonec přiblížím, jak informátoři vnímají hranice a kde se cítí doma.

3.1. Představení informátorů

Radek

Prostě víš co, já mám pocit, že prostě pořád jsem Čech, vždycky budu Čech, vrátím se tam jednou pravděpodobně a chci vědět, jak ta země funguje, tady (pozn. v Polsku) chci vědět, jak ty lidi fungují, abych mohl prodávat, abych tady byl úspěšnej pracovní, ale už nepotřebuju vědět, v kolika lidech chodí do důchodu nebo jakým způsobem tady ty věci fungují a tak, protože se mě to jako týkat nebude, Radek

Radek žil v době rozhovoru v Polsku rok a půl. Byl vyslaný firmou na polskou pobočku ve Varšavě, od začátku byl ale motivovaný získáním nových pracovních zkušeností, protože Varšava je mnohem více byznys město, jeho slovy je ve Varšavě a v Polsku celkově více rozhodovacích pravomocí než v Čechách. V práci mu vystačila angličtina, ale velmi rychle se naučil polsky a s jazykem neměl nikdy moc problém. Vidá se především s Poláky a cizince v Polsku, a když nejsou zavřené hranice tak jezdí jednou měsíčně do Čech za rodinou, přáteli a také kvůli práci. Je poměrně pracovní orientovaný a věnuje se obchodu. Radek ještě nemá jasné plány do budoucna, ale uvažuje, že by se možná vrátil zpět do Čech.

S Radkem jsem vedla rozhovor v březnu roku 2020, to znamená v době, kdy jak v Česku, tak v Polsku platila přísná karanténní opatření. Rozhovor probíhal na Skypu a trval necelou hodinu a půl.

Petr

Mám tu duši takovou relativně dobrodružnou. Můj otec byl dost svérázný, dobrodružný člověk, který si prošel více kulturami a určitě ti na mně nějakým způsobem zachovalo tu potřebu nasedět na zadku na jednom místě, Petr

Petr odjel pracovat do Krakova, protože je dobrodružný a jak sám říká, chtěl „vypadnout“ z Brna, kam se předtím odstěhoval studovat. Slyšel od kamaráda, že najít práci v Polsku je lehké a také si tam může více vydělat. Práci si našel velmi rychle ještě v Česku, hledání bydlení pro něj bylo náročnější, ale nakonec to překonal. Zpočátku cítil samotu, chyběla mu rodina, ale pak potkal svoji nynější přítelkyni, která je z Polska. V Polsku se vidá se především s Čechy a Slováky a také s přáteli své přítelkyně a s její rodinou. Polsky se naučil, s přítelkyní spolu polsky mluví, ale svoji znalost jazyka nepovažuje za stoprocentní. Doma je pro něj v Čechách a cítí se jako Čech, přestože část svého dětství strávil v USA. Z Krakova to má domů, podle svých slov, pouze tři, čtyři hodiny autem, jezdí pravidelně navštěvovat rodinu – jednou měsíčně a jednou za půl roku vidá i kamarády. Nicméně se všemi komunikuje i po telefonu nebo sociálních sítích. V září se plánuje s přítelkyní přestěhovat do Čech, kde zdědil byt. Na důchod by se, ale chtěl vrátit do svého rodného města.

Téměř hodinu a půl dlouhý (video)rozhovor jsme spolu vedli v dubnu 2020, v době

karanténních opatření a „zavřených hranic“.

Ivan

Myslím že mně jakoby prošlo prošlo být víc divnej, divnej v tom, že jsem hledal spolubydlení což prostě je divný zvlášť ve chvíli, kdy jsem tam byl napodruhý a byl jsem teda v poměrně seniorní pozici a tak jakoby myslím že pro Poláka by to bylo divný a mně to prostě odpustili, že jsem Čech, jezdil jsem sem celý rok jsem do té práce jezdil každý den 30 kilometrů na kole, což prostě tam taky nikdo normální nedělal a tak jako mně prošlo takže jsem se mohl chovat divnějc, Ivan

Ivan pochází z Prahy a v Lodži byl nejdříve na tříměsíční pracovní stáži během studií. Po dokončení školy jel do Polska znovu, tentokrát pracovně, když jej vyslal zaměstnavatel na rok opět do Lodže. Ivan si Lodž velmi rychle zamiloval, dodnes tam jezdí a považuje se téměř za Lodžského patriota. Našel si zde mnoho převážně polských přátel, se kterými je dodnes v kontaktu a vzájemně se navštěvují. Po této zkušenosti se nicméně rozhodl odjet za prací do Švýcarska, kde se vidá především s Čechy a Slováky. Cítí se být doma na dvou místech, ve Švýcarsku, kde nyní žije a v Čechách, kde má rodinu, přátele a také byt v podnájmu, kam se často a rád vrací. Ivan hodně cestuje a rád chodí na delší túry do přírody s kamarády, což je aktivita, kterou, dle jeho slov, „primárně (...) dělají ať už Češi, Slováci nebo popřípadě Poláci“.

Rozhovor, který trval necelou hodinu a půl, jsem s Ivanem vedla v červnu 2021 přes Google Meets.

Martin

Jsem víc otevřený, nemám takový strach z nových věcí, neříkám, že rád objevuju nové věci, ale klidně neřeknu ne na něco nového a asi se ze mě stal víc pozitivní člověk, Martin

Martin se ještě v Česku seznámil se svojí nynější přítelkyní, která pochází z Polska. Vztah na dálku mu nevyhovoval a tak se rozhodl odstěhovat do Polska. Tento krok znamenal velký posun v jeho životě, nejen, že se stěhoval do zahraničí, ale také z malého města do téměř dvoumilionové Varšavy, kde měl poprvé plnohodnotné zaměstnání. Práci mu našla přítelkyně, ještě když bydlel v Česku. Po dvou letech ve Varšavě se s přítelkyní

odstěhovali do Brna. Do Polska se nicméně po roce vrátili, aby přítelkyně dokončila studia, tentokrát do Krakova. Martin pracuje ve velké firmě v mezinárodním kolektivu, v době rozhovoru pracoval z domova. V Polsku udržuje přátelské vazby především s lidmi ze zaměstnání a do Česka jezdí rád a často za rodinou a přáteli, s kterými je jinak v kontaktu po telefonu nebo skrze sociální sítě. Do budoucna se s přítelkyní plánují odstěhovat z Polska, do Čech se ale vracet nechtějí.

Rozhovor s Martinem na Skypu trval přes hodinu a proběhl v březnu roku 2020, v době mimořádných protiepidemických opatření.

Daniel

Spousta různých prvků tady právě Čechy hodně připomíná ať už jak vypadají města takovéto věci tak to je relativně v některých věcech podobné a když člověk potom vyjede někam na Mazovsko nebo do Varšavy nebo na Severovýchod Polska tak tam už to vypadá úplně jinak. Dovedu si představit že tam bych se cítil víc jako cizí víc bych se na to musel adaptovat a tady i skrze tyhle elementy, které jsou podobné, tak je to, dá se říct, i pro mě trošku snazší, že se s tím člověk lépe identifikuje, Daniel

Daniel je z Prahy a do Polska se odstěhoval po dokončení magisterského studia na podzim roku 2015 za přítelem, který z Polska pochází. Nejdříve se přestěhoval Varšavy a nyní žije ve vesnici na jihu Polska, kde v rámci doktorského studia na polské univerzitě pracuje na dizertační práci. Zabývá se politickým a společenským vývojem na Ukrajině, v Polsku a v Bělorusku a také překládá z polštiny. Na Ukrajině také téměř dva roky studoval, nicméně neusadil se tam tak, jako v Polsku. Dle svých slov necítí sentiment ani k Polsku ani k Česku, doma se cítí být tam, kde v současnosti žije. Do Česka nicméně pravidelně jezdí a udržuje vztahy jak s rodinou a přáteli v Česku, tak s přáteli a kolegy především v Polsku, v Bělorusku nebo na Ukrajině.

S Danielem jsem vedla rozhovor přes hodinu v červnu roku 2021 na Google Meets.

Barbora

Já si vždycky myslela, že bych nemohla žít v zahraničí, už jenom jako kvůli tomu jazyku, kvůli těm vazbám. Pak se to tak nějak stalo. Říkám, teď je jako období, ve kterém bych se

ráda vrátila, bydlela tady, kvůli babičce a dědovi že jo, pro děti. Ale nějak to zkrátka nevyšlo, tak s tím budeme muset jako to, ale to Polsko není zas až tak daleko, není to jako druhý konec světa, Barbora

Barbora pochází ze severních Čech a nyní žije v Polsku již šestým rokem. Svého nynějšího manžela, který pochází z Polska, potkala během studií na Erasmu v Norsku. Nechtěla se poté vracet do Prahy a opustit „dobrodružný život“, proto si našla podnájem a brigádu jako lektorka jazyků v Krakově. Současně ale dojížděla do Prahy, kde měla práci v IT firmě na poloviční úvazek a přespávala u své sestry. Nakonec se do Krakova přestěhovala naplno. Nyní je na mateřské „dovolené“ se dvěma dětmi. Brzy se plánuje vrátit do práce, jelikož v Polsku je mateřská „dovolená“ na 1 rok. Mateřství jí, dle jejích slov, trochu „obrátilo život naruby“. V Polsku se vídá především s kamarádkou Češkou, která má také malé dítě,

S Barborou jsme vedly rozhovor s přestávkami necelé dvě hodiny v červnu roku 2021 na Google Meets.

Uršula

Můj taťka pochází z Lanžhotu, to je taková vesnice, no městečko blízko Břeclavi a to je jediné městečko, kde lidé používají písmeno Ł jako Łódź a to je to staré slovanské/slezské nářečí, takže ten Bartoš asi pocházel z Polska. Bartoš to znamená Bartník, to byl takový člověk, který se staral o včely. A pravděpodobně tenhle rod Bartošů pochází z Polska, takže tím pádem i ten můj rod bude asi pocházet z Polska. Ze strany mojí mámy určitě vím, že její prarodiče byli Poláci, Uršula

Uršula žije v Gdaňsku, do Polska se přestěhovala v roce 1999 za manželem, který pochází z Polska, a se kterým má čtyři děti, kterým je od šestnácti do jednadvaceti let. Vystudovala učitelství, ale kvůli českému akcentu nemůže učit ve škole, proto učí ve školní družině, kde, dle jejích slov „dětí ten akcent nějak vydrží“. Také vyučuje soukromě češtinu. Jejimi žáky jsou často Poláci, kteří mají vztah s českým partnerem nebo se učí česky z pracovních důvodů. Pochází z moravského Slovácka, nicméně má polské předky. Domů do Česka jezdí za rodinou jednou nebo dvakrát do roka, v minulosti, ale jezdila častěji. Její děti jezdily pravidelně do na Moravu za prarodiči na prázdniny, díky tomu se domluví česky a prarodiče se naopak naučili trochu polsky. Do Česka jezdí již méně,

jelikož chtějí být více s přáteli. Uršula je doma jak v Polsku, tak v Česku, kde má stále rodinné vazby. Cítí se být Češkou a trochu i Polkou, vzhledem k tomu, že vyrostla v Československu, tak má také blízko ke Slovensku. Jsou pro ní důležité Česko-polské a Polsko-české vztahy a aktivně se snaží o jejich posilování a udržování.

Rozhovor s Uršulou trval přes hodinu, sešly jsme se v červnu roku 2021 na Google Meets.

Lucie

Nevážu se zase tolik k tomu místu, myslím si, že za plotem je tráva zelenější. Jsou věci, které mám ráda tady, jsou věci, které mám ráda v Česku, a jsou věci, které mám ráda tam a nemám ráda tady. Vždycky pro mě bylo zajímavé žít v jiné zemi. Je to dobré po seberozvoj, Lucie

Lucie pochází z Kladna, ale již 7 let žije v Polsku. Do Polska se přestěhovala, jelikož chtěla mít zkušenost s životem v zahraničí a vybrala si právě Polsko, jelikož je blízko jak geograficky, tak kulturně a předpokládala, že pro ni nebude složité se tam přestěhovat. Také v té době již mluvila trochu Polsky, jelikož byla v minulosti na dobrovolnickém projektu ve Štětíně. V Polsku žila nejdříve s partnerem z Jižní Ameriky, kterého si poté vzala, nicméně dnes má partnera z Polska. V současnosti bydlí ve Varšavě, má vlastní firmu, která poskytuje jazykové kurzy a sama tyto kurzy také vede. Vzhledem k tomu, že si Lucie ve Varšavě pořídila bydlení, neplánuje se zatím stěhovat z Polska, nicméně přiznává, že jí láká opět odjet žít do jiné země.

Lucie se se mnou sešla na Google Meets v červenci 2021, rozhovor trval necelou hodinu.

Anna

Polsko je můj druhý domov, takže jsem tady samozřejmě ráda. Ale vidím to rovnocenně. Nedá se říct, že bych byla radši tady neb tam. Mám rodinu tady i tam. Po životě v Polsku člověk i dokáže víc docenit Česko. Uvažovala jsem i po návratu, když jsme se s manželem rozvedli, ale nakonec jsem dostala dobrou pracovní nabídku, tak jsem tady zůstala, Anna

Anna žije v Polsku již 25 let. Vystudovala polskou základní a střední školu v Česku

a po maturitě se v devatenácti letech rozhodla odjet studovat vysokou školu do Polska, protože jí bylo Polsko blízké. Nejdříve žila v Lublani, kde absolvovala studia práv na místní Právnické fakultě a poté se přestěhovala za manželem do Varšavy. Nyní pracuje u Nejvyššího soudu jako advokátka. Polsko vnímá jako svůj druhý domov, jelikož má rodinu jak v Polsku, tak v Česku a cítí se být Češkou i Polkou. Anna nemá moc známých, se kterými by mohla mluvit česky a má obavy, že češtinu zapomene. Její děti česky neumí.

S Annou jsme vedly rozhovor na Google Meets v červenci roku 2021 a celkem trval necelou hodinu.

Nikolas

Polsko je pro mě dneska už vlastně druhý domov. My jsme dali napřed šanci tomu vztahu na dálku Irsko – Polsko, a abychom to zvládli, tak jsem si řekl, že se prostě přestěhuji do Krakova. Když se mi tam bude líbit, tak tam zůstanu. No a nerozešli jsme se, nakonec jsme se vzali. Česko, ale vždycky bude můj první domov. Ale beru to tak, že mám dva domovy,
Nikolas

Nikolas je v Polsku od roku 2010. Pochází z vesnice poblíž Náchoda u polských hranic, kam se rád vrací a kde má jak rodinné, tak přátelské vztahy. V Náchodě ale dlouho nezůstal a odjel nejdříve pracovat do Irska, kde se i naučil polsky. V té době se seznámil na Xchatu s Polskou, která se chtěla naučit česky, a nakonec spolu odjeli žít do Krakova. Původně chtěli v Polsku zůstat pouze dva roky, s tím, že se přestěhují do Prahy, až dokončí studia. Mezitím, ale začal pracovat v korporaci a v Polsku se mu začalo líbit. Vystřídal několik firem a pracovních pozic a nyní se věnuje obchodu v jedné nadnárodní korporaci. Sociální vazby udržuje jak s rodinou a přáteli v Česku, tak díky práci má sociální vazby po celé Evropě, které udržuje převážně on-line. Polsko považuje za druhý domov, po Česku.

Přes dvě hodiny dlouhý rozhovor s Nikolasem se uskutečnil v červenci 2021 na Google Meets.

Tomáš

Já jsem kosmopolitní člověk, co toho dost viděl a zažil, a musím, že s těma Čechama je to docela těžké. Oni si to rádi dělají po svém všechno a neradi poslouchají, že by se to mohlo

dělat jinak. Mám je rád, je s nima sranda, ale ze začátku mě překvapilo dost té české vulgárnosti. Oni si moc neuvědomují ti Češi, že jsme na té mapě jen taková malá tečka, a že všechno nebude tak jak bychom chtěli, Tomáš

Tomáš pochází z Českého Těšína, města, jež leží přímo na hranici s Polskem. V minulosti hodně cestoval, a získal tak mnoho kontaktů po celém světě. Díky tomu potkal mnoho inspirativních lidí, na druhou stranu si, dle jeho názoru, nevybudoval žádné přátelské hluboké vztahy. Část svého života strávil v Irsku. Do Polska se přestěhoval, jelikož se oženil s partnerkou z Polska, se kterou mají dvě děti. Sedm let žil v Krakově, kde pracoval pro korporaci a nyní se usadil ve městě Pšov, které se nachází na jihu Polska ve Slezském vojvodství, necelých 20 km od českých hranic. Pracuje jak v Česku, tak v Polsku, věnuje se mimo jiné kraniosakrální terapii a transpersonální psychologii. Tomáš se cítí doma tam, kde žije nyní, kde má rodinu, dům a kde si našel přátele, kteří ho, dle jeho slov, od začátku přijali. Nepovažuje za důležité, že žije v Polsku, vnímá Česko a Polsko jako jeden region, hranice je pro něj jen „čára na mapě“, necítí se tedy být v zahraničí, jen na „druhé straně“. Přestože jsou jeho rodinné a přátelské vazby v Česku již zpřetrhané, do Česka pravidelně jezdí, jak kvůli pracovním, tak rodinným vazbám.

S Tomášem jsme vedli rozhovor v červenci 2021 on-line na Google Meets, trval přes půl hodiny.

3.2. Důvody a motivace k migraci do Polska

Samozřejmě informátoři měli většinou několik motivací, proč se rozhodli se přestěhovat za hranice. Nicméně nejčastějším hlavním důvodem k migraci do Polska byl pro mé informátory vztah s partnerem či partnerkou, který pochází z Polska.

Spíš to bylo iniciovaný z mé strany si myslím, protože mi nevyhovoval vztah na dálku, tak jsme se tak dohodli a jsem si říkal, proč to nezkusit, Martin

Češi, s kterými jsem vedla rozhovor, se často s partnerem seznámili v zahraničí, ať už na studijním pobytu nebo pracovním. Někdy zpočátku udržovali vztah na dálku, nicméně ten jim nevyhovoval, a tak se přestěhovali za partnerem či partnerkou do Polska.

V rozhovorech jsem se také často setkala s ekonomickou migrací. Polsko, především Varšava a Krakov, jsou, podle informátorů, považovaná za města, kde funguje mnoho nadnárodních korporací. V důsledku toho, je zde velká poptávka po zaměstnancích se znalostí cizích jazyků. Takový zaměstnanec dostává ke mzdě „příplatek za jazyk“. Čeština je přitom jedna z nejlépe finančně ohodnocených jazyků. Poptávku po Českém jazyku a po Čěších považuji za významnou, jelikož se toto téma objevovalo při rozhovorech velmi často.

Takovej fenomén v tom Polsku a hlavně tedy v Krakově je práce pro korporaci. Že se ptáš, pracuješ v korpo, pracuješ korpo? Korpo dobře platí, když umíš jeden jazyk navíc, hned máš o tisíc zlotých víc. Oni hodně outsorcujou v tom Krakově právě tu práci, nejenom IT, ale i strašně dělají třeba účetnictví pro Čechy. (...) Takže jsme měli plný kurzy, (...) lidí, kteří potřebovali češtinu pro práci. Měli jsme tam kurz Business Czech, (...). Právě ta práce v korpo je dost příznačná, nevím, jestli pro celé Polsko, ale pro Varšavu a Krakov určitě, Barbora

Na Erasmu v Bratislavě, vím, že to zní vtipně, jsem rok předtím potkal dobrého kámoše z Gdaňsku. A ten mi říkal, hele přijed' do Gdaňska, tady bude práce dost, dobře ti zaplatí, Petr

Například Petr se rozhodl odstěhovat do Polska, protože se dozvěděl, že je zde pro Čechy dostatek práce, a že je velmi dobře ohodnocená.

Někteří informátoři byli do Polska vysláni firmou na dočasný pracovní pobyt. Ivan nakonec v Polsku byl pouze jeden rok, Radek byl v době rozhovoru v Polsku rok a půl, s tím, že předpokládá, že zůstane v Polsku možná až 6 let.

Já jsem se sem jako těšil a věděl jsem, že pokud to správně uchopím ten byznys, tak to půjde, protože tady je o hodně víc centrál, aspoň teda těch střeoevropských, o hodně víc decision makerů, který jsou schopní dodělat věci, než Češi v Čechách, Radek

Jelikož je pro ně pobyt pouze dočasný, měli od přestěhování do Polska především pracovní očekávání.

Informátoři současně považovali často svůj přesun do Polska jako možnost získat nové zkušenosti v zahraničí, zmiňovali jak pracovní, tak osobní rozvoj jako motivaci k migraci. Dále migrace pro některé představovala dobrodružství, či změnu prostředí, například pro Barboru nebo Petra.

Nechtěla jsem se úplně vracet z Erasmu zpátky do Prahy, protože mi to připadalo, takové šedé, nudné a chtěla jsem pokračovat v tom dobrodružství, že je člověk ve světě, tak jsem si řekla, že na poslední půlrok zkusím pendlovat mezi Krakovem a Prahou, Barbora

Barbora si nakonec v Polsku založila rodinu a stěhovat se mimo Polsko nechystá, na rozdíl od Petra, který se plánuje vrátit zpět do Česka.

Nakonec chci ještě zmínit, že ač jsem označila stěhování informátorů do Polska, jako migraci do zahraničí, nemusí tomu tak být. Například Tomáš ani nevnímá Polsko jako zahraničí, migraci do Polska považuje pouze jako přesun „na druhou stranu“.

Já jsem ze Slezska, a to je v Česku i Polsku, je to jeden region, takže já si ani nepřipadám, že jsem v Polsku. Jenom jsem se přesunul z jedné strany čáry na druhou stranu, Tomáš

Tento pohled přisuzuji faktu, že Tomáš pochází z českého pohraničí, konkrétně z Českého Těšína, městu, kde se spojuje polská kultura s českou. Polsko mu tedy bylo vždy velmi blízké. Otázce vnímání hranic se ještě budu věnovat později.

3.3. Procesy integrace

Velkou motivací byl také pro informátory fakt, že Polsko je sousední země, která je jak geograficky, tak kulturně Česku blízko. Obě země jsou součástí Evropské Unie, mají velmi podobné jazyky a tak Češi, s kterými jsem dělala rozhovory, předpokládali, že

nebudou mít velké problémy se začlenit, což se i částečně potvrdilo.

Tady ve Slezsku máme „ponašemu“ je to taková místní hatmatilka, smíchaná slovenština, čeština, polština, němčina a některé výrazy, protože tady byli Židé kdysi. Je to takový guláš zvláštních slov, kterým nikdo nerozumí, krom lidí, co tu bydlí. Tady je to to samé. Díky tomu mi to tady není úplně cizí a je to jednodušší se aklimatizovat, Tomáš

Tomáš, stejně také Anna, měli od mládí velmi blízko k polštině, jelikož se narodili oba v pohraničí. Polsko jim vždy připadalo blízké a neměli problém se začlenit. Díky tomu se cítí v Polsku velmi dobře a považují jej za místo, kde jsou doma. Oba mají polského partnera. Anna se naučila polsky ve škole, kdežto Tomáš se naučil polsky především od své ženy.

3.3.1. Jazyk

Znalost jazyka, podobnost polštiny s češtinou a učení se polštiny v rozhovorech velmi často informátoři zmiňovali. Znalost polštiny považovali někteří za nejdůležitější součást adaptačního procesu.

Hlavně ten jazyk, že jsem se snažil naučit co nejrychleji a vnímat veškeré kulturní vlivy a snažit se pochopit, jak a proč tady věci fungují, tak jak fungují, Petr

Petr považoval za velmi důležité dorozumět se v Polsku nejen anglicky, ale také polsky jako cestu k poznání polské kultury přestože polštinu nepotřeboval, jelikož v práci se domluvil anglicky a česky.

Polský jazyk je pro někoho důležitý v zaměstnání. Pro Annu, která se věnuje advokacii a pro Uršulu, která pracuje s dětmi jako učitelka v družině. Většina informátorů, ale polský jazyk v zaměstnání nepotřebovala. Přesto se ho naučili, ať už pro navázání kontaktu s místními nebo protože je učení jazyku bavilo. Podobně to měl také Radek, polštinu v práci prakticky nevyužil, ale chtěl se polsky naučit, aby mohl skrze kontakt a případně skrze přátelství poznat polskou kulturu.

(...) a měl jsem pocit, že víc, než s Čechama, že potřebuju ty Poláky jako, takže se

potřebuju asimilovat a poznat, jak oni fungují, abych mohl prodávat, abych jako tady byl úspěšnej pracovně, jakože Čechy znáš, Radek

Integrace pro něj byla spíše cestou k pracovnímu úspěchu v oblasti obchodu, proto ani nevyhledával v Polsku moc kontakt s Čechy nebo českou kulturu, spíše se snažil poznat vše, co pro něj bylo nové, aby tomu porozuměl a získal tak nové zkušenosti, které by mohl využít především v pracovním životě a také k seberozvoji.

Někteří již uměli polsky ještě před tím, než se přestěhovali, například Daniel, Lucie nebo Anna, případně se jej naučili bez problému v Polsku, ať už díky partnerovi jako Tomáš, jazykovému kurzu jako Radek nebo díky dětem jako Uršula. Někteří měli oporu v partnerovi či partnerce, kteří jsou rodilými Poláky.

Já na ně (pozn. děti) moc nemluvila česky. Ty jazyky jsou tak podobný, že jsem se bála, že když na ně budu mluvit česky, že se jim to bude míchat ve škole. Dá se říct, že jsem se díky tomu, já naučila mnohem líp polštinu, protože oni mluvili polsky a já to od nich chytila,
Uršula

Polštinu jsem se hodně učil od ženy, snažila se na mě mluvit hlavně Polsky. Pomohla i televize a rádio. Plus ten Krakov, tam jsem měl zaplacený roční jazykový kurz, takže tam jsem chodil na polštinu a to mi šlo, Tomáš

Ivan a Martin se polsky dorozumí, nikdy se jí, ale úplně nenaučili. Ivan žil v Polsku pouze dočasně, nyní se mu znalosti polštiny spíše vytrácí, přesto se snaží stále komunikovat s přáteli z Polska v polštině, důležité věci ale spolu řeší v angličtině. Martin se polštinu stále učí, především z odposlechu, jelikož s přítelkyní mluví polsky.

3.3.2. Práce a bydlení

Já jsem určitě nový člověk, už vím, jak to tu chodí, rozumím tomu jazyku, mám už

nějaký pracovní zkušenosti, takže ta práce je jednodušší, je víc v pohodě, Martin

Všichni informátoři v Polsku pracují nebo pracovali. Pracovní příležitost, případně výhody polského pracovního trhu pro Čechy byly pro několik mých informátorů motivací k imigraci. Někteří pracují v korporacích společnostech, někteří na živnostenský list, podařilo se mi také udělat rozhovor se třemi lektorkami jazyka. S hledáním práce neměl nikdo problém. Většina si práci našla ještě v Česku.

Informátoři prakticky neměli problémy s hledáním bydlení. Někdo hledal podnájem sám přes internet v Čechách, jako například Petr. Martinovi pomohli s hledáním v práci a dokonce za něj zaplatili první nájem.

Jinak jsem se ještě pokoušel se hledat bydlení přímo z Čech, ještě když jsem tam bydlel a přijel jsem s tím, že jsem přijel v osm ráno, že v osm třicet mám první prohlídku, Petr

Našli (pozn. z firmy) mi i bydlení, kdy mi dali na výběr ze tří garsonek, který našli, který mi i cenově vyhovovaly, takže jsem si je mohl vybrat, první měsíc nájem zaplatila ta firma, takže to bylo celkem dobrý, Martin

Oproti tomu Tomáš i Lucie bydlí ve svém. Tomáš si se ženou pořídili domek se zahradou v Pšově, Lucie zase byt ve Varšavě. Vlastní bydlení, je pro ně mnohem více svazující s místem, kde žijí, stěhování již není tak jednoduché.

Mám tady firmu, mám tady byt, čtyři kočky. Takže to stěhování už není tak lehké, jako třeba před těmi lety. Vidím ty minusy života v Polsku, Česko nevylučuji, ale nejsem si jistá, že bych měla v Česku vyšší životní úroveň. Bylo by to komplikované, takže se mi do toho moc nechce, ale umím si to představit, ale odrazuje mě od toho ta logistika, Lucie

Lucie měla v minulosti špatnou zkušenost s hledáním podnájmu, jelikož někteří majitelé cizince ubytovávat nechtějí. Nyní vlastní byt ve Varšavě a z praktických důvodů plánuje v Polsku zatím zůstat, i když předtím o návratu do Čech uvažovala, ale kvůli složitému přesunu to již nevidí v současné době jako možnost.

3.3.3. Přístup k institucím

Názory na komunikaci s polskými úřady byly velmi rozdílné, někteří se setkali se vstřícným a bezproblémovým jednáním, dokonce mají lepší zkušenost v Polsku než v Česku.

Vůbec nevybavuji si, že by s tím byly nějaké komplikace, ani z hlediska byrokracie jakýkoliv přece jenom jsme členské státy EU, takže to spoustu těch věcí usnadňuje, naopak v Polsku některé tyhle věci fungují ještě líp než v Česku, takže problém nebyl, nevybavuji si nic, Daniel

Daniel již uměl polsky, když se do Polska přestěhoval, komunikace s úřady mu tedy nemusela dělat problémy, nemusel se obávat, že by nerozuměl. Také byl na několika studijních pobytech, mimo jiné na Ukrajině. Jelikož je Ukrajina mimo Evropskou Unii, je pravděpodobné, že podmínky tam jsou přísnější a tak se vyřizování dokumentů v Polsku může zdát jednodušší.

Asi jste slyšela, že polské úřady jsou ještě horší než naše. Je to velký oříšek, tady je opravdu takový guláš v tom. Nedávno jsme dostali nápad na přestavbu stodoly a je to tak, že jeden úřad říká úplně něco jiného než jiný úřad. Na začátku bylo těžké získat všechny potřebná přiznání a tak. Člověk se tím musí nějak prokousat, ale na začátku mi s tím hodně pomohla firma, Tomáš

Tomáš naopak kontakt s úřady vnímá jako byrokracii, ve které se nevyzná. Často v tomto ohledu poskytuje poradenství polský zaměstnavatel, jsou to právě korporátní společnosti, které mají se zaměstnáváním cizinců více zkušeností. Na druhou stranu, některé polské firmy nejsou tolik otevřené k cizincům a poskytují jim, podle Lucie, nevýhodné podmínky.

Češi a Češky, kteří se do Polska přiznili, nebo přivdaly, mají lepší podmínky pro získání trvalého pobytu i polského státního občanství.

Trvalý pobyt ano, to se jmenuje Karta trvalého pobytu, to po svatbě dostanete automaticky a každých pět let se to musí prodlužovat. Byla kontrola, jak to sousedí se Švédskem a

Ruskem, jestli tady jako opravdu jsem. Není to takový problém, Uršula

Otázka občanství byla často spojována s možností volit, jelikož informátoři viděli největší rozdíl mezi statutem trvalého pobytu a polským státním občanstvím právě v možnosti zúčastnit se voleb.

Já jsem byla tehdy v manželském vztahu, to byl jeden požadavek, který jsem splňovala, a navíc jsem měla polský původ, moje mamka měla polskou státní příslušnost. Takže jsem občanství získala docela snadno. S občanstvím jsem pak mohla začít praktikovat tu právníčinu, Anna

Anna má polské státní občanství, jelikož díky tomu může vykonávat právnickou praxi.

Občanství se může až po pěti letech toho přechodného pobytu nebo po dvou letech od svatby, což už obě ty podmínky teda splňuji. (...) Tak jsem si říkala, že až se přestěhuju do toho nového, tak si to zařídím na novou adresu, Barbora

Barbora, která má polského manžela, teprve zvažuje, že si o občanství zažádá, jelikož plánuje v Polsku zůstat.

Chtěla bych volit v Polsku, ale získat občanství je dost demotivační a nechci chodit dny po úřadech a jednat s nimi. Tomu se snažím vyhnout, jak to jde, pokud to není nutné, Lucie

Pro Lucii není státní občanství dostatečně přínosné, aby podstoupila komplikovaný a byrokratický proces, i když by možnost jít k volbám ocenila. Lucie se do Polska přestěhovala společně se svým bývalým manželem pocházejícím z Brazílie. Jelikož Brazilci jsou považováni za občany třetí země, vztahovala se na něj mnohem přísnější pravidla. Museli tedy společně podstoupit mnohem složitější procesy, aby získali trvalý pobyt, než občané EU. To může být důvodem, proč Lucie vnímá polské úřady tak negativně.

3.3.4. Kultura blízká a trošku jiná

Já se dívám jako na starý polský filmy, takže i ta kultura je to jinačí než český, ale je to

nějakým způsobem blízký a přitom trošku jiný, Ivan

Během rozhovorů se velmi často nabízelo porovnávat českou a polskou kulturu, také jsem se během rozhovorů doptávala, například, co je v Polsku překvapilo nebo čemu nerozuměli. Polskou kulturu veskrze informátoři považují za velmi podobnou, ale přesto trochu jinou. V této části se tedy zaměřím na vybrané podobnosti a rozdíly. Nikolas přirovnává polskou a českou kulturu.

Ta kultura je hodně podobná, v Krakově byly hranice Rakouska-Uherska, takže je to podobné. Cyril a Metoděj pak přišli po nás do Polska, kde vlastně udělali skoro to samé. Takže ty základy jazyků jsou hodně blízko sebe, Nikolas

Nikolas zdůraznil velmi podobné kulturní vlivy v historii, díky kterým mají tyto dva národy velmi blízko. Tím, že patří čeština i polština do stejné skupiny jazyků je pro Čechy jednoduché se v Polsku dorozumět, na druhou stranu, když bych zmínila ty odlišnosti, ne všechna slova, která se zdají stejná, mají opravdu stejný význam, což může budít naopak nedorozumění.

Já to říkám, že je podobný nepořádek tady všude. To je ten postkomunistický bordel. Lidi chtěli se rychle dobrat majetku a ty strany... ani tady žádná ta strana není svatá. (...) Máme hodně společného prostě. Akorát, že tam je to politický střed a tady je to politická pravá strana, Uršula

Uršula vnímá podobný postkomunistický vývoj v politice v Česku i v Polsku. Je v Polsku dlouhodobě nespokojená s politikou, nechce také podporovat polská veřejnoprávní média, proto vyhodila televizi a nyní sleduje zprávy pouze online. Vysvětlila mi, že je to dnes v Polsku trend, že tak mnoho lidí vyjadřuje nesouhlas se stavem médií v Polsku.

I přes množství společných rysů, kterých si informátoři všimají mezi českou a polskou kulturou, je přeci ta polská kultura trochu odlišná. Informátoři se mnou sdíleli některé příběhy, kdy je překvapila nějaká odlišnost. Také orientace v někdy poměrně složitých kulturních odlišnostech, je součástí začleňování do společnosti. Petra zaskočil předpis o zákazu pití alkoholu na veřejnosti, podobnou zkušenost měl také Ivan.

Jedna historka je, že na rozdíl od Čech tam je zakázáno pít na veřejnosti, takže když jsme si šli s kamarády zaběhat a chtěli jsme si pak dát radlera a já jsem si ho začal otvírat už před sámouškou, tak se všichni vyděsili, že dostaneme pokutu, že si to musíme vzít, Ivan

Podle Radka nebo Ivana je odlišná i pracovní kultura v Polsku, než na kterou byli zvyklí. Radek považoval za národní zlozvyk rušení předem domluvených nejen pracovních schůzek.

Když jsem se sem přestěhoval tak asi nejzajímavější (...) pro mě bylo, asi fungování té firmy kde jsem pracoval ze začátku, která fungovala bych tak řekl, z mého pohledu dost prapodivně občas, trochu chaoticky, jak jsem pak pochopil nebo z dalších zkušeností s prací v Polsku tak asi to nebyla úplně náhoda, Daniel

Daniel vnímal jako zajímavost odlišné fungování firmy, do které nastoupil, neoceníl občas chaotický přístup, se kterým se předtím nesetkal.

Podle Radka se říká, že se v Polsku nemluví o politice a náboženství, jelikož taková debata může skončit hádkou nebo rvačkou, proto se tomu spíše lidé v Polsku vyhýbají.

Já bych si třeba nedovolila dělat vtipy. Také jsem třeba od rodičů manžela, kteří jsou silně věřící, slyšela náboženský vtip, ale ne urážející. My třeba umíme udělat urážející vtip i sami o sobě a zasmějeme se tomu, ale Poláci jako urážet jen tak. To bych si narazila, Barbora

Barbora vnímá určitá nepsaná pravidla ohledně humoru na citlivá témata, kterými jsou v Polsku náboženství a politika. Před rodiči svého polského manžela, kteří jsou silně věřící, by si nikdy nedovolila říct vtip, aby je neurazila.

Někteří informátoři také zažili překvapení z odlišných zvyků, která mohou být velmi specifická.

Já jsem byla zvyklá z malého kruhu, že jsme se setkávali doma, že jsme dělali něco jiného. Vánoce znamenaly, že jsme hráli hry a vykládali si s babičkou a dědečkem a tady

najednou, to je dospělí na bok a děti na bok a jsou to dva různé světy, moc se mi to nelíbilo, Uršula

Polsko je, podle Uršuly, více rodinné, proto slaví Vánoce jako rodina společně, nicméně zaskočil jí přístup rodiny, kdy děti byli oddělené od dospělých. Dnes slaví Vánoce částečně podle toho, jak byla zvyklá z domova a částečně přejala některé zvyky z polských tradic, aby neošidila děti o zážitky.

3.4. Česko-polské a Polsko-české vztahy

Češi obecně nemají, podle informátorů moc pozitivní vztah k Polákům, především protože je neznají. Vnímají je velmi stereotypicky. Informátoři často zmiňovali, že předtím, než emigrovali, tak na ně také pohlíželi spíše negativně, po emigraci, ale změnili názor.

Musím říct, že byl jsem i celkem hodně překvapenej, když jsem se přestěhoval do Polska, tak jsem jel s tím stereotypním názorem, žejo když do Polska, tak se jede do Vroclavi na nákupy, na trhy a ještě pořád si většina Čechů myslí, že tady žijou pořád v devadeátých letech, Martin

Takže jsem si udělal nějaký předsudek a začal jsem ty Poláky házet do jednoho pytle, ale to se pak rychle změnilo v tom Irsku, kde jsem poznal spoustu fajn lidí, Nikolas

Jakmile ale Nikolas poznal Poláky blíže, když byl pracovně v Irsku, změnil názor.

Poláci naopak Český národ mají velmi v oblibě, znají také naši kulturu, například filmy, hudbu nebo dětské pohádky. Líbí se jim také český jazyk.

Je to opravdu zvláštní fenomén, ale ty Poláci o Češích mají fakt dobré mínění,, Barbora

On tady ten Krteček je hodně pouštěný v televizi pro děti. Ted' už miň ty starší pohádky jako Křemílek, ale ta moje generace Poláků těch starších znají Rumcajse a Vílu Amálku a Motýl Emanuel. Oni na tom vyrostli. Stejně jako já jsem vyrostla na Bolku a Lolku. To bylo ještě za komunistů, Uršula

3.5. Transnacionální vazby

No asi je to zase o lidech, protože ty tvoří život, Tomáš

Všichni informátoři udržují sociální vazby s přáteli a s rodinou v Česku. Vídají se skrze video chaty, na Skypu, telefonují si a píšou si na sociálních sítích. Také většinou pravidelně do Česka jezdí, pokud nejsou zavřené hranice z důvodu protiepidemických opatření. Někdo jezdí do Česka často, třeba i jednou měsíčně, například Ivan, někdo méně často, třeba dvakrát do roka v případě Uršuly.

3.5.1. Vztahy ,onlinové‘

Rodinu a přátele navštěvuji pravidelně, ale bohužel za poslední rok a půl se to přeneslo hlavně do online prostředí. Takže video pivo s rodiči nebo kamarády (smích), Nikolas

Češi, kteří se přestěhovali do Polska již poměrně dávno, pamatují dobu, kdy jediný kontakt s lidmi v zahraničí, probíhal přes telefon a ceny zahraničních hovorů nebyly levné, oceňují, že díky novým technologiím mohou udržovat kontakty přes hranice bez omezení.

Facebook pomohl tomu, že jsme dále v kontaktu. Oni se ti kamarádi rozjeli po celém světě, takže momentálně to je kontakt přes Facebook a Messenger, Whats up a tak dále. Dokud nebyl Facebook, tak to bylo takové smutnější. Volání bylo strašně drahý. Teď je to mnohem jednodušší. Do Česka si zavoláte zadarmo a můžete si pokecat s kámoškou, Uršula

Uršula tedy považuje udržování vztahů na dálku za jednodušší díky novým technologiím, což není nic překvapivého. On-line nástroje Češi v Polsku využívají velmi často a mohou tak být v kontaktu nejen s lidmi v Česku, ale mohou udržovat vazby s přáteli po celém světě, což je velmi časté snad téměř u všech informátorů.

Jo bylo samozřejmě těžší přijet na návštěvu k babičce, těch šancí bylo míň, teďka v koruně,

tak jsme fungovali prostě po telefonu a jednu babičku jsem naučil na volání přes Whatsapp videem, druhou ne, tak tam jsme fungovali dál přes telefon a samozřejmě s nějakýma návštěvama, ale je to samozřejmě omezenější když člověk bydlí dál, Ivan

Ivan je v kontaktu ze Švýcarska se svými kamarády v Polsku a také se svou rodinou a s kamarády v Česku především online, ale často do Česka také jezdí.

Kvůli pandemii Covidu-19, v důsledku kterého byly zavřené hranice mezi Českem a Polskem na jaře roku 2020, se on-line komunikace stala pro většinu hlavním nástrojem komunikace s rodinou v Česku a s přáteli, kteří nežijí v Polsku.

Ted' se ještě zintenzivněly ted'ka ty naše Skypy nebo spíš ty Facetimy a ta komunikace onlinová s tím Českem, s těma kámošema a s tou rodinou, Radek

Radek byl důsledku v době karantény (rozhovor jsem vedla v březnu 2020) paradoxně více v kontaktu s rodinou a přáteli, ale primárně online, protože nemohl přijet do Česka, kvůli riziku, že se nedostane zpět do Polska nebo bude muset podstoupit karanténu.

3.5.2. Vztahy na dálku se musí udržovat

Úskalí těchto vztahů, jež se udržují on-line, je jejich postupné oslabování. Navíc, dle Radka, je možné udržovat na dálku spíše vztahy, které jsou již vybudované a jsou hlubší, protože on-line prostředí prohlubování vztahů na dálku nepřeje. Aby vztahy vydržely, tak se musí aktivně udržovat.

No vidím, protože je to jinej typ vztahu, ve smyslu, že když si voláš nebo když si chatuješ nebo něco, tak v podstatě jenom hodnotíš něco, popisuješ jenom co ty, co u tebe, co u tebe, ale netvoříš jakoby, netvoříš nic novýho v podstatě, netvoříš nový zážitky, netvoříš nové věci, na který pak můžeš se odkazovat, Radek

Podle Radka, v komunikaci online se přátelé spíše odkazují na zážitky, popisují je, ale nevytváří zážitky nové, nevytváří spolu nové vzpomínky a kvůli tomu se vztah neprohloubí.

Udržování těch vztahů je těžší. Cítím, že to přátelství už není tak silné jako dřív, hlavně u

kamarádů ze střední. Vidáme se, když tam jedu, ale oslabuje se to. Už si nejsme tak blízcí. Je to fajn se vidět, ale už to není takové, jako když jsme se viděli každý měsíc, jako když jsem bydlela v Praze. V Česku ta přátelství, tak trochu pomalu skomírají, bych řekla, Lucie Asi to je i moje vina, ale nemám moc ráda kontakt online, online mě to tolik nebaví, Lucie

Také Lucie pociťuje, že se sociální vazby, které v Česku má, se oslabují, což dává za vinu tomu, že se s kamarády, se kterými se dříve vídala často, už tolik nepotkává a tím se vzájemně odcizují. Navíc kvůli zavřeným hranicím ani nemohla do Česka přijet kamarádovi na svatbu. Uznává, že by se s nimi mohla více vidět online, ale takový způsob jí nevyhovuje.

Barbora také vnímá oslabení vztahů, nicméně důvod nevidí v tom, že se nevidí s kamarády často, ale spíše, že mají odlišné zájmy. V době rozhovoru byla dva roky na mateřské, která jí, dle jejích slov, obrátila život naruby. Dnes se vídá především s přáteli, kteří mají také děti a mnohem méně s těmi, kteří děti nemají. Odcizení je tedy spíše způsobeno přirozenou změnou životního stylu.

Informátoři často udržují kontakty nejen v Česku, ale také s dalšími zahraničními přáteli nebo známými. Jejich transnacionální sociální síť nezahrnuje jen vztahy v Česku a Polsku, ale také v Evropě, nicméně tyto vztahy jsou spíše povrchního charakteru.

V rámci práce mám vazby po celé Evropě, Němci, Ukrajinci, Iry a tak dále. I v Americe mám dva kamarády. Kontakty udržuji převážně online, Nikolas

Nikolas pracuje v nadnárodním korporátu a díky tomu má kontakty ve světě.

Asi jsem tam zanechal docela velkou síť kamarádů ze školy, ale zase jsem si vytvořil takovou globální síť po světě, může kamkoliv přijet, tam mě ubytují. Je to něco za něco no, Tomáš

Tomáš má mnoho zahraničních známých, díky tomu, že cestoval, na druhou stranu, neměl čas a příležitost si vytvořit pevnější přátelská pouta.

3.6. Hranice je jen čára na mapě

Když jsem byl dítě a chtěli jsme jet za tetou, tak jsme museli mít pozvání, jak byl komunismus. Přišel dopis, kde nás oficiálně zvali na návštěvu a s tím dopisem jsme museli někam na pasový nebo celní úřad. Pamatuji si, že tam byla velká bída, a že na tom Polsko bylo opravdu hrozně. Nosili jsme jim i nějaké jídlo, když jsme tam jeli, Tomáš

Kvůli pandemii Covidu-19 zažívali informátoři často odloučení od rodiny a od přátel v Česku. Většina informátorů čeká, až je bude moci přijet do Česka navštívit.

To uzavření hranic nám způsobilo trochu trauma, můžu říct za sebe, že to bylo nepříjemné, že jsem se nemohla vidět s rodinou. Bojím se, že se znovu zavřou, ale už se bojím méně, Anna

Pro někoho byla hranice bariérou, přes kterou najednou nemůžou, což je dnes poměrně nezvyklé.

Pro někoho, ale naopak tato doba byla spíše příležitostí se s lidmi vídat častěji, i když online, protože všichni měli, kvůli restrikcím více času.

S partou dobrých kamarádů jsme začali dělat věci typu Prostřeno online že jsme spolu vařili a navzájem jsme si ukazovali, jakože jsme dělali i šmejdění po bytě tak jsme si ukazovali, jak bydlíme a dělali jsme i jako virtuální ples, že jsme se fakt jako oblékli opakovaně do gala, pouštěli jsme si nějaké plesové písničky a dělali jsme nějakou charitativní dražbu, takže jsem vlastně byl v kontaktu s kamarádama víc a s těmi vzdálenými jsem byl rozhodně v kontaktu víc než předtím a mimo jiné i s těma polskými a českými kamarády, Ivan

Na Ivana to mělo pozitivní dopad, protože se viděl víc s přáteli, s kterými by se jinak viděl mnohem méně a neměl by tolik času si popovídat více do hloubky.

Většina informátorů hranice mezi Českem a Polskem nevnímá. Nepovažuje je za důležité.

Já vlastně ani nevnímám v hlavě, že ta hranice je pro mě zavřená, jako já do Čech můžu, já

se tam můžu vrátit vždycky, Radek

Pak jak jsem začal studovat a cestovat trochu dál, tak to člověka změní samozřejmě. Zjistí, že hranice jsou opravdu jen čáry na mapě, a že je to spíš o lidech, Tomáš

Jediný co jako vnímám, že se změní rychlost, Martin

Tomáš se považuje za kosmopolitního člověka, hranice pro něj jsou jen symbolické čáry na mapě, pro Martina se jen mění rychlost na dálnici. Jelikož se pohybujeme v otevřeném prostoru, pocit hranic se vytrácí, nicméně zůstávají odlišnosti jednotlivých kultur a krajů, které už informátoři vnímají.

3.7. Kde domov můj?

Co jsem slyšel třeba hezkou věc od těch emigrantů ve Spojených státech, těch už starších, že kdykoli člověk jednou emigruje ze své země, tak celý život sedí jednou prdelí na dvou stoličkách. Že ani tam pořádně nežije duševně nebo svou duší, duchem ani tam ani tam. Prostě člověk se tou prdelí převaluje z jedné stoličky na druhou, Petr

Čechy, se kterými jsem vedla rozhovory, se často cítí doma na dvou místech současně, tedy dalo by se říct jako „transmigranti“. Polsko je druhým domovem pro Nikolase, Annu, Uršulu nebo Radka, nicméně nelze říct, že by se někdo z nich vyloženě poutal k Polsku, případně městu, kde žije. Radek se sice cítí ve Varšavě jako ve druhém domově, ale v Polsku je stále dočasně.

Já už říkám, že jezdím domů. Už mám dva domovy. Ted' už jako hráli Poláci fotbal, tak při hymně už pláču (smích). Já už se tady cítím jako doma. Asi i díky dětem a rodině, kterou tady mám, Uršula

Uršula se cítila vždy doma v Česku a nyní se díky rodině a dětem cítí doma také v Polsku.

Polsko je můj druhý domov, takže jsem tady samozřejmě ráda. Ale vidím to rovnocenně. Nedá se říct, že bych byla radši tady nebo tam. Mám rodinu tady i tam, Anna

Anna zdůrazňuje, že má rodinu na obou stranách, domov, tedy pro ni, může být svázán právě s rodinnými pouty.

Já Polsko už nevnímám jako cizinu, už to беру jako domov, ale když se vracím do Čech, tak

je to ještě větší domov. Tak je to takový jako domov jedna, tady (pozn. ve Varšavě) je to domov dva, Radek

Tomáš, Lucie i Daniel se cítí být doma tam, kde žijí, ale sami se vymezili vůči tomu, že by měli nějaké hluboké vazby konkrétně na Polsko jako místo. Nezáleží jim na tom, zda je to v Polsku, domov je pro ně tam, kde se cítí dobře, kde mají zázemí, rodinu a přátele.

Ted' jsem doma tady ve Pšově. Mám tady rodinu, zahrádku, dům. Nic mi tady nechybí. Dokonce je mi tady lehčeji. Pracuji i v ČR i v Polsku, ale tady to jde všechno jednodušeji, Tomáš

Domov je asi tady, kde bydlím. Ve Varšavě v našem bytě. Ten dům v Kladně, kde jsem vyrostla, rodiče prodali a ted' bydlí jinde, takže já jsem tam nikdy nebydlela, tam kam za nimi jezdím ted'. Takže tam se necítím jako doma, Lucie

Naopak pro Petra je domov v Česku. Žije v Krakově a je rád, že to má blízko domů. Podobně to vidí Barbora, která také žije v Krakově, pro ni je domov její rodné město, kde vyrůstala a kde má rodinu.

Takže je super, že můžu odjet a za tři až čtyři hodiny jsem doma., Petr

Jako domov je pro mě asi pořád to Ústí, ve kterém jako člověk jako vyrůstal a jsou tam ty rodiče. Ale jako místo, kde člověk žije s tou svou novou rodinou, to je Krakov, že jo. Je to jako dobrá otázka, jak definovat ten domov. Já myslím, že ted'ka je to možná i taková ta fáze, takový ty změny, ty děti jsou ještě malý, je to něco nového. Tu novou rodinu si de facto ještě tvoříme, Barbora

Barbora přemýšlela, že by se vrátila do Česka, aby jí mohli rodiče pomoci s výchovou dětí. Nakonec se ale rozhodli s manželem zůstat v Krakově. Pocit domova v Krakově ještě necítí, také možná proto, že se plánují přestěhovat do nového bydlení, pár kilometrů za Krakov.

Pro Lucii ani Tomáše není podstatné, že žijí v Polsku, ve smyslu geografické lokality. Nevážou se tedy přímo ke konkrétnímu místu na mapě, ale spíše k místu, kde je jejich rodina, kde mají přátele, vztah, firmu, děti a kde se cítí dobře.

Nevážu se zase tolik k tomu místu, myslím si, že za plotem je tráva zelenější. Jsou věci, které mám ráda tady, jsou věci které mám ráda v Česku a jsou věci, které mám ráda tam a nemám ráda tady, Lucie

Necítím se jako Čech žijící v Polsku, cítím se jako člověk žijící na této planetě, Tomáš

Pro Lucii je nyní domov tam, kde nyní bydlí s partnerem, kde má firmu a nevylučuje, že do budoucna bude žít jinde v zahraničí, i když by pro ni dnes přesun byl poměrně složitý.

Informátoři se často odkazovali na rodinu, vztah, přátele, byt, děti, jako hlavní faktor, ukazatel, kde cítí, že je jejich domov. Dalo by se říci, že jsou „deteritorializovaní“ ve smyslu, že se naváží na geografickou polohu. V teorii transnacionálních sociálních sítí, jsou sociální vazby důležité v životech migrantů, ne konkrétní geografická místa.

Informátoři, kteří jsou v Polsku již delší dobu, udržují větší kontakt s Českem, ve smyslu připomínání české kultury nebo tradic, případně jídla. Informátoři, kteří jsou v Polsku kratší dobu, českou kulturu ani Čechy moc nevyhledávají. Je to také kvůli tomu, že například Vánoce slaví doma. Většina Čechů, s kterými jsem dělala rozhovor, sledují česká média. Někteří nejen kvůli dění v Česku, ale také skrze ni sledují dění v Polsku.

Snažím se dívat na nějaké filmy v češtině a číst knížky. Nicméně tu mateřštinu bych nerada ztratila. Myslím si, že kolik řečí znáš tolikrát si člověkem, Anna

České noviny sleduji asi víc než ty polské. Asi je to ze zvyku. Ale možná vlastně tak skoro stejně. Půl hodiny denně české a půl hodiny denně polské, Lucie

Určitě budu i volit a žádat o voličský průkaz. Pokud nejsem zrovna mimo Polsko, tak volím, Lucie

Lucie si Česko připomíná především literaturou, je pro ni také důležité jít k volbám. Informátoři měli často pocit, že mají větší přehled o českém dění a politice, než o polském,

hlavně kvůli tomu, že často nerozumí kontextu, ten si pak zjišťují od kolegů v práci nebo od partnera/partnerky.

Závěr

Cílem mé práce bylo lépe porozumět osobní zkušenosti s životem v zahraničí českých migrantů do Polska. Jak vnímají své začlenění do polské společnosti a zda současně udržují transnacionální sociální vazby v České republice a v Polsku. Dále jsem se zajímala o to, jaké dopady měla emigrace do Polska na jejich vztahy a na jejich identifikaci. Soustředila jsem se také na důvody či motivace k emigraci do Polska. Dále jak vnímají hranice. Nakonec jsem zkoumala, kde se cítí doma a který faktor je pro pocit domova nejdůležitější.

Češi a Češky, se kterými jsem vedla rozhovory, nejčastěji emigrovali kvůli vztahu s polským partnerem či partnerkou. Významnou motivací je také fakt, že na polském pracovním trhu je poptávka po českém jazyku, Češi v Polsku tedy mohou najít rychle dobře placenou práci. Češi se většinou začlenili do polské společnosti velmi dobře, jelikož jsou oblíbeným národem Poláků, jsou velmi dobře přijímáni. Další pozitivem je blízkost české a polské kultury, díky které neměli informátoři problém se naučit jazyk, který byl pro ně nejdůležitějším integračním prvkem. Nicméně i přesto, že je česká a polská kultura velmi podobné, v něčem jsou trochu jiné. Kulturní podobnosti vychází z podobného historického vlivu. Občas pro některé informátory byla složitější komunikace s úřady, která je dle jejich názoru velmi byrokratická.

Češi, kteří se zúčastnili výzkumu, udržují pravidelně sociální vztahy jak s přáteli, tak s rodinou v České republice, tak se známými v Evropě. Nejvíce se setkávají online, případně telefonicky a pravidelně do České republiky dojíždí. Češi, kteří jsou v Polsku déle, a zažili dobu drahého volání do zahraničí, jsou rádi, že můžou být dnes bez omezení v kontaktu online. Tento způsob komunikace ještě více posílil kvůli epidemickým nařízením a zavřeným hranicím. Někteří informátoři ale nevidí v komunikaci online plnohodnotnou náhradu za osobní kontakt. Pro některé je těžké udržovat hlubší vztahy na dálku, jelikož přirozeně postupně slábnou. Komunikace online je významná pro udržení transnacionálních vztahů, jelikož je vše mnohem jednodušší, dostupnější a rychlejší, nicméně ne všechny vztahy vydrží na dálku.

Češi v Polsku hranice většinou nevnímají, nepřijde jim důležitá, spíše jen symbolicky. Tento názor nesdíleli ti, kteří pocítili jejich nedávné uzavření v důsledku koronavirových opáření, pro které představovala spíše nepřítel nebo bariéru. Češi nejčastěji považovali Polsko za svůj druhý domov, ale mezi důvody uvedli často děti nebo rodinu. Oproti tomu někteří nepovažovali za svůj domov stát, ale místo, kde žijí, kde mají bydlení a rodinné vazby. Jedna Češka považovala za svůj domov místo v Česku, odkud pochází a kde má rodinu a jeden informátor považuje za svůj domov Česko, kde má rodinu. Dalo by se tedy říci, že pro Čechy v Polsku je domov především tam, kde mají rodinu, děti a přátele, tedy sociální vazby. Češi, se kterými jsem vedla rozhovory, prochází procesy integrace a současně udržují sociální vazby v České republice. Často cítí, že mají dva domovy, ale domov pro ně především znamenají sociální vazby, v jejich případě transnacionální sociální vazby. Někteří Češi v Polsku, kteří se zúčastnili mého výzkumu, žijí v transnacionálních sociálních polích a jejich světem jsou především sociální vazby, považují je tedy také za transmigranty. Oni sami se tak sami neidentifikují, většinou o sobě mluví v rámci národností – Čech, Češka, Polák, Polka, případně se považují za cizince. Je to také dané tím, že jsem takto výzkum předem nastavila, jelikož jsem je při oslovování označila a Čechy, případně za cizince během rozhovorů. Věřím, že má zjištění přispěla k lepšímu pochopení současných procesů spojených s transnacionální migrací Čechů do Polska.

Summary

The aim of my work was to better understand the personal experiences of Czech migrants to Poland living abroad. How they perceive their integration into Polish society and whether they simultaneously maintain transnational social ties in the Czech Republic and Poland. I was also interested in the effects of emigration to Poland on their relations and their identification. Czechs who took part in the research regularly maintain social relationships with friends and family in the Czech Republic as well as with acquaintances in Europe. Most of them meet online, or they travel to the Czech Republic by plane and regularly. Communication online has strengthened even more due to closed borders. However, some informants do not see online communication as a full-fledged substitute for personal contact. For some, it is difficult to maintain deeper relationships at a distance, as they naturally gradually weaken. It could therefore be said that for the Czechs in Poland, home is primarily where they have family, children and friends, ie social ties. The Czechs I interviewed are undergoing integration processes while maintaining social ties in the Czech Republic. They often feel that they have two homes, but for them, home primarily means social ties, in their case transnational social ties. Some Czechs in Poland who took part in my research live in transnational social fields and their world is mainly social ties, so I also consider them transmigrants.

Použitá literatura

AHMED, A. 2012. Structural Narrative Analysis: Understanding Experiences of Lifestyle Migration Through Two Plot Typologies in *Qualitative Inquiry* 19(3): 232–243.

AL-ALI, N., KOSER, K. ed. 2002. *New Approaches to Migration?: Transnational Communities and the Transformation of Home*. London and New York: Routledge.

ALBA, R., NEE, R. 1997. Rethinking Assimilation theory for a New era of Immigration in *International migration review* 31(4): 826-874.

BAILEY, A., J. 2001. Turning Transnational: Notes on the Theorisation of International Migration in *International Journal of Population Geography* 7: 413-428.

CLANDININ, D. J. et al. 2006. *Composing diverse identities: Narrative inquiries into the interwoven lives of children and teachers*. New York, NY: Routledge.

CORTAZZI, M. 1993. *Narrative analysis*. London, England: Falmer Press.

CRESWELL, J. W. 2013. *Qualitative inquiry & research design: Choosing among the five approaches* (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.

CRESWELL, J., W. POTH, C., N. 2018. *Qualitative Inquiry and Research Design - Choosing Among Five Approaches*.

DE FINA A. 2015. Narrative and identities in *The Handbook of Narrative Analysis*. Wiley-Blackwell.

DENZIN, N., K., LINCOLN, Z., S. 2017. *The SAGE Handbook of Qualitative Research*. SAGE Publications, Inc.

DUFEK, V. 1997. *Kapitoly z dějin volyňských Čechů: Sborník historických souborných, vědeckých a memoárových prací*. Praha: Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel.

ENCYKLOPEDIE MIGRACE. [online] [cit. 12. 7. 2021]. Dostupné z: <https://www.encyclopediaofmigration.org/>.

ERIKSEN, T. H. 2007. *Antropologie multikulturních společností. Rozumět identitě*. Praha/Kroměříž.

FISCHER-ROSENTHAL, W., ROSENTHAL, G. 2001. Analýza narativně-biografických rozhovorů. *Biograf* (24): 34 odst. Dostupné na adrese <http://www.biograf.org/clanek.php?>

[clanek=v2402.](#)

FLICK, U. 2009. *An Introduction to Qualitative Research*. Sage Publications Ltd.

FLICK, U. ed. 2013. *The SAGE Handbook of Qualitative Data Analysis*. SAGE Publications.

GLICK-SCHILLER, N., BASCH, L., BLANC-SZANTON, C. 1995. From Immigrant to Transmigrant: Theorizing Transnational Migration in *Anthropological Quarterly* 68(1): 48-63.

GLÓWNY URZĄD STATYSTYCZNY. 2013. *Ludność. Stan i struktura demograficzno-społeczna – NSP 2011*. [online] [cit. 12. 7. 2021]. Dostupné z: <https://stat.gov.pl/spisy-powszechne/nsp-2011/nsp-2011-wyniki/ludnosc-stan-i-struktura-demograficzno-spoeczna-nsp-2011,16,1.html>.

GLÓWNY URZĄD STATYSTYCZNY. 2015. *Struktura narodowo-etniczna, językowa i wyznaniowa ludności Polski - NSP 2011*. [online] [cit. 12. 7. 2021]. Dostupné z: <https://stat.gov.pl/spisy-powszechne/nsp-2011/nsp-2011-wyniki/struktura-narodowo-etniczna-jezykowa-i-wyznaniowa-ludnoscipolski-nsp-2011,22,1.html>.

HÁJEK, M., HAVLÍK, M., NEKVAPIL, J. 2012. *Narativní analýza v sociologickém výzkumu: přístupy a jednotící rámec*. Sociologický ústav AV ČR.

HÁJEK, M. 2014. *Čtenář a stroj: vybrané metody sociálněvědní analýzy textů*. Praha: SLON.

HAMAR, E., SZALÓ, C. 2017. Osm migrujících žen a jejich transnacionální sdílený svět in *Sociologický Časopis*. Institute of Sociology of the Academy of Sciences of the Czech Republic 43(1): 69-88.

HAMPLOVÁ A., ŠIŠKOVÁ H.. Češi v Polsku [online]. *Hospodářská a kulturní studia na PEF ČZU v Praze*. [cit. 20. 7. 2021]. Dostupné z: http://www.hks.re/wiki/ls2019:cesi_v_polsku.

HANNERZ, U. 1998. Transnational research. In H. R. Bernard, ed. *Handbook of Methods in Cultural Anthropology*. Walnut Creek: Altamira Press, s. 235-256.

HOFMAN, J. 1995. *Češi na Volyni: Základní informace*. Praha: Volyň.

JENKINS, R. 2008. *Social identity*. New York: Routledge.

- KAZMIERSKA, K. 2003. Migration Experiences and Changes of Identity. The Analysis of a Narrative in *Forum: Qualitative Social Research* 4(3): Art. 21.
- KEARNEY, M. 1995. The local and the global: The Anthropology of Globalization and Transnationalism in *Annual Review of Anthropology* 24: 547-565.
- KOKAISL, P. 2009. *Krajané: Po stopách Čechů ve východní Evropě*. Praha: Za hranice – Společnost pro rozvojovou spolupráci při Provozně ekonomické fakultě ČZU v Praze.
- KONOPÁSEK, Z. 1994. *Auto/biografie a sociologie: Druhá verze*. Praha: ISS FSV UK.
- KONOPÁSEK, Z. 1996. Text a textualita v sociálních vědách – Část druhá: metodologické motivace. *Biograf* (8): 31 odst. Dostupné z: <http://www.biograf.org/clanek.php?clanek=802>.
- LANFORD, M., TIERNEY, W., G., LINCOLN, Y. 2019. The Art of Life History: Novel Approaches, Future Directions. *Qualitative Inquiry*, 25(5): 459–463.
- MINISTERSTVO VNITRA ČR. 2020. *Postup při realizaci aktualizované Koncepce integrace cizinců - Ve vzájemném respektu 2021*. [online] [cit 17. 7. 2021]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/migrace/clanek/zakladni-dokumenty-k-integracni-politice-ke-stazeni.aspx>.
- PATTON, M., Q. 2001. *Qualitative Research & Evaluation Methods*. Sage Publications, Inc.
- RIEMANN, C., K. 2003. A Joint Project Against the Backdrop of a Research Tradition: An Introduction to "Doing Biographical Research" in *Forum: Qualitative Social Research* (4)3: Art. 18.
- RIESSMAN, C., K. 2005. *Narrative Analysis in Narrative, Memory & Everyday Life*. Huddersfield: University of Huddersfield. Dostupné z: http://eprints.hud.ac.uk/id/eprint/4920/2/Chapter_1_Catherine_Kohler_Riessman.pdf&embedded=true.
- RIESSMAN, C, K. 2008. *Narrative Methods for the Human Sciences*. SAGE Publications.
- SCHÜTZ, A. 1944. The Stranger: An Essay in Social Psychology in *American Journal of Sociology* 49(6): 499-507. The University of Chicago Press.
- SOBCZAK-SZELC, K., PACHOCKA, M., PEŹZIWIATR, K., SZALAŃSKA, J. 2020. *Integration Policies, Practices and Responses, Poland – Country Report*. Centre of

Migration Research, University of Warsaw. [online] [cit 21. 7. 2021] Dostupné z: <https://respondmigration.com/wp-blog/refugee-integration-policies-practices-experiences-poland-country-report>.

SPECTOR-MERSEL, G. 2011. Mechanisms of Selection in Claiming Narrative Identities: A Model for Interpreting Narratives. *Qualitative Inquiry*, 17(2): 172-185.

STEFANŠKA, R. 2015. *Integration Policy and Activities in Poland*. Robert Schuman Centre for Advanced Studies. San Domenico di Fiesole (FI): European University Institute.

STÖCKELOVÁ, T., GRYGAR, J. 2008. Hrátky s čerty? Politické souvislosti a přesahy sociálně-vědního výzkumu. *Biograf* (46): 43 odst. Dostupné z: <http://www.biograf.org/clanky/clanek.php?clanek=4604>.

STRAUSS, A., L., CORBIN, J., M. 1999. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Albert. Dostupné z: <http://alephuk.cuni.cz/CKIS-28.html>.

SZALÓ, C. 2007. *Transnacionální Migrace: Proměny Identit, Hranic a Vědění O Nich* 1 ed.. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK).

ŠTĚŘÍKOVÁ, E. 2010. *Zelów: česká exulantská obec v Polsku*. 2. vyd. Praha: Občanské sdružení Exulant.

VERTOVEC, S. 2001. Transnationalism and identity in *Journal of Ethnic and Migration Studies* 27(4): 573–578.

VERTOVEC, S. 2009. *Transnationalism*. London: Routledge.

TOPINKA, D., LANG P., ČEJKOVÁ, O., ONDRAŠINOVÁ, M. 2018. Skilled labour migration: a proposal of the conceptual framework for the study of expatriates in Brno in *Urban people* 20(2), 267-296.

WIMMER, A., GLICK-SCHILLER, N.. 2009. Metodologický nacionalismus a pohled za jeho hranice: Budování národního státu, migrace a společenské vědy in *Sociální studia* 6(1): 11–47. Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity.

Teze Diplomové práce

Název: Čeští migranti ve Varšavě z pohledu transnacionalismu

Anglický název: Czech migrants in Warsaw from the perception of transnationalism

Řešitel: Zuzana Roztočilová

Vedoucí: doc. PhDr. Zdeněk Uherek, CSc.

Klíčová slova: Migrace, transnacionalismus, integrace, česká komunita, Polsko

Klíčová slova anglicky: Migration, transnationalism, integration, Czech community, Poland

Námět práce:

V důsledku globalizačních vlivů, nových technologií, otevřených hranic, vývoji na trhu práce a mnoha dalších faktorů je migrace stále aktuálním a vyvíjejícím se tématem na poli sociologie. V současnosti hraje hlavní roli pojem transnacionalismus, kterému se věnuje například Csaba Szaló, jež se v knize *Transnacionální migrace* věnuje různým pojetím teorií transnacionální migrace. Transnacionalismus počítá s tím, že právě díky výše zmíněným faktorům si migranti vytváří sociální vazby na svůj nový domov, aniž by zpřetrhali vazby s tím původním. Vytváří si tak identitu transnacionálního migranta či transmigranta, který se angažuje jak v původní, tak cílové zemi. Jeho svět přestává být omezen fyzickými i symbolickými hranicemi, a proto si vytváří svět transnacionálního sociálního pole, které se stává jeho domovem²¹. Podobně je transnacionalismus popisován i v článku kolektivu autorů Schiller, Basch, Blanc-Szanton. Současní migranti jsou mnohem lépe mezinárodně propojeni, což má vliv na utváření jejich identity, jež se formuje vztahem k více, než jedné zemi. Jsou schopni se integrovat do společnosti, ve které žijí, ale současně se angažovat v zemi původu.²²

Ve své diplomové práci bych se chtěla věnovat Českým migrantům v Polsku z pohledu transnacionalismu. Konkrétně bych chtěla zkoumat Českou komunitu žijící ve Varšavě, a jaký vliv mají integrační procesy, kterými si prošli, na tváření jejich transnacionální identity. Pro Polsko jsem se rozhodla z toho důvodu, že zde žije poměrně početná česká komunita. Do Polska podle dat Encyklopedie migrace z roku 2017

21 SZALÓ, Csaba. 2007. *Transnacionální migrace: proměny identit, hranic a vědění o nich*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK).

22 SCHILLER, N. G., BASCH, L., BLANC-SZANTON, C. 1995. From Immigrant to Transmigrant: Theorizing Transnational Migration, *Anthropological Quarterly*, 68(1): 48-63.

emigrovalo přes 4,5 tisíce Čechů²³. Na druhou stranu, přestože je nám Polsko velmi blízké nejen fyzicky, ale i kulturou a jazykem, většina emigrantů si nevybírám Polsko jako svou cílovou zemi.²⁴

Na tomto tématu mě zajímají jak strategie migrantů, tak způsob jejich začleňování a následné vytváření jejich identity, což si myslím, že může být přínosem pro pochopení utváření identit skupiny lidí, jež lze nazvat expatriotes, neboli expats, to znamená lidí, kteří cestují za prací a mnohdy žijí na více místech najednou, což je v dnešní době čím dál častější a jednodušší především díky globalizaci a novým technologiím.

Předběžná náplň práce:

Práci bych chtěla zpracovat metodou empirického výzkumu s využitím kvalitativních metod. Konkrétně bych chtěla provést hloubkové rozhovory se zástupci české komunity ve Varšavě. Tato metoda mi pomůže se tématu věnovat více do hloubky a zkoumat jak specifické zkušenosti s životem v cizině, tak především, jak tyto zkušenosti interpretují a vnímají z jejich perspektivy.

Soustředila bych se na zástupce české komunity, kteří žijí v Polsku minimálně jeden rok. V práci mě bude zajímat, jaké jsou jejich motivace k emigraci do Polska a proč si zvolili, pokud měli možnost volby, právě Varšavu. Také se chci soustředit na procesy integrace, kterými si prošli či právě procházejí, jak vnímají své začleňování do majoritní společnosti, zda se cítí začlenění. Dále jaký je jejich vztah k Česku a k Polsku, zda se chtějí vrátit zpátky, emigrovat do jiné země, anebo v Polsku zůstat. Nakonec bude mým záměrem zjistit, jak vnímají a interpretují svoji identitu a zda se dá říci, že je transnacionální. To znamená, zda si ponechali vazby na Českou republiku.

Předběžné výzkumné otázky:

- Jak probíhá integrace zástupců české komunity žijící ve Varšavě?
- Jak vnímají a formují svoji identitu Češi dlouhodobě žijící ve Varšavě?
- Lze je považovat za transnacionální migranty?

23 <https://www.encyclopediaofmigration.org>

24 <https://www.encyclopediaofmigration.org>

Orientační struktura práce:

Úvod

Teoretická část

- 2.1. Úvod do tématu ekonomické migrace
- 2.2. Teorie transnacionální migrace
- 2.3. Historie migrace z České Republiky do Polska

Metodologie práce

- 3.1. Výzkumný problém, výzkumná otázka

Analýza a interpretace dat

Závěr

Orientační seznam literatury:

AL-ALI, N., KOSER, K. 2002. *New Approaches to Migration, Transnational Communities and the Transformation of Home*. New York and London: Routledge.

BAILEY, A., J. 2001. Turning Transnational: Notes on the Theorisation of International Migration. *International Journal of Population Geography*, 7: 413-428.

BRETTELL, C. 2015 (2000). *Theorizing Migration in Anthropology* in Brettell, C., Hollifield, J. F. *Migration theory: talking across disciplines*. New York: Routledge.

CASTLES S., M. J. MILLER. 2014. *The age of migration: international population movements in the modern world*. London: Macmillan Press Ltd.

FAIST, T., ÖZVEREN, E. 2016 (2004). *Transnational Social Spaces: Agents, Networks and Institutions*. New York: Routledge.

GUARNIZO L., PORTES, A, HALLER, W. 2003. Assimilation and Transnationalism: Determinants of Transnational Political Action among Contemporary Migrants. *The American Journal of Sociology*, 108(6): 1211-1248.

JENKINS, Richard. 2008. *Social identity*. New York: Routledge.

KOSTAKOPOULOU, T. 2001. *Citizenship, Identity and Immigration in the European Union. Between Past and Future*. Manchester: Manchester University Press.

SCHILLER, N. G., BASCH, L., BLANC-SZANTON, C. 1995. From Immigrant to Transmigrant: Theorizing Transnational Migration, *Anthropological Quarterly* 68(1): 48-63.

- SZALÓ, Csaba. 2007. *Transnacionální migrace: proměny identit, hranic a vědění o nich*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK).
- TAMAS, K., PALME, J. 2006. *Globalizing Migration Regimes, New Challenges to Transnational Cooperation*. Ashgate.
- VERTOVEC, S. 2009. *Transnationalism*. New York: Routledge

V Praze dne 28. 5. 2019

Konzultant: doc. PhDr. Zdeněk Uherek, CSc.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Ukázka kódování (text)

Přílohy

Příloha č. 1: Ukázka kódování (text)

Z: A jazyk teda, prvotně jsi nepotřeboval vůbec polštinu, domluvil ses všude anglicky?

R: No nedomluvil, ale co jsem se nedomluvit, tak holt prostě nevyšlo, když někdo nemluvil anglicky, tak ten potencionální sales se nekonal, dneska si tou polštinou pomůžu samozřejmě, ale předtím to byla čistě angličtina, když neumíš anglicky, tak to bohužel nepůjde, i mně je to líto, já jsem ten, který neumí tu polštinu, ale prostě to nepůjde, angličtina občas nestačila takže jsem, protože to bylo koncipovaný tak, že ta práce jako bude v angličtině, že budu dělat sales v angličtině, že budu vést svůj tým v angličtině, že budu dělat nábor v angličtině prostě na pozice, kde angličtina je potřeba, tím pádem ti kandidáti budou potřebovat umět anglicky a když ne, tak se automaticky jakoby do toho procesu nemůžou, práce v angličtině, takže tak, ale já jsem celkem rychle chápal, že protože mě ty jazyky baví, tak že ta polština, když se do toho pustím, tak to půjde jako rychle, protože mám ruštinu a ta polština je trochu taková kombinace češtiny ruštiny, když to tak vezmu, takže jsem měl na začátku 3 učitelky, 4 krát týdně polštinu většinou první půl rok, takže jsem za půl roku skoro v podstatě pasivně rozuměl všemu a pak jsem pracoval na té aktivní slovní zásobě no, takže jsem do toho asi jako hodně šlapal. naučil se rychle polsky

Z: Jak bys porovnal tu prvotní zkušenost zkušenost se životem v zahraničí se současnou jakoby situací, kdy už tam jsi nějakým způsobem zabydlenej, našel sis tam kamarády a tak?

R: No ti Poláci, pokud se bavíme o Polsku, což teda předpokládám, tak ti poláci jsou relativně hodně jako že mají rádi to Polsko, žře jsou na sebe hrdí hodně, takoví jako celkem patriotičtí větší než Češi a víc si stojí za tou Polskou a ta orlice jejíich a tak, takže jako ještě víc než Češi oceňují, když prostě mluvíš tím jazykem, když prostě zkoušíš tu Polštinu poláci jsou patrioti a ještě kor my máme tu dobrou pozici, protože oni mají ty Čechy rádi prostě, takže řekneš, že jsi Čech a je to takový hned jakoby trošku "cute" a "jé řekni něco, to zní jak děti když mluvěj, jakože se ti smějou, ale vlastně hrozně hezky, takže já jsem neměl problém co mají problém tady Ukrajinci poláci mají rádi čechy, když se tady

bavím, tak kolikrát jsou chudáci, že ty lidi tady na ně koukaj skrz prsty a trošku jak třeba v Čechách asi nebo možná míň, ale jakmile řekneš, že jsi čech, tak máš třetinu toho navazování kontaktu jako vyhráno v podstatě, takže to nebylo tak jako těžký a když potom jsem začal s polštinou, tak to oceňovali ještě víc. poláci mají rádi čechy

Z: Ta tvoje pozice v tom případě to popisuješ tak, že ses necítil, že by tě nebrali mezi sebe?

R: Vůbec, absolutně, já jsem za ten rok a půl měl třeba tři zkušenosti špatný, kdy, ale ani ne špatný, jakože, že jsem Čech, ale vyloženě, že tomu člověku bylo nepříjemný, když se nemůžu vymáčkknout, tak jak bych chtěl, angličtina občas nestačila, že jako slyší, že jsem cizinec, slyší, že nejsem Ukrajinec, slyží že nejsem z východu, protože to oni poznaj jako velmi rychle a většinou poznaj i Čecha rovnou, třeba když se v sauně s někým bavim a tak, tak všichni rovnou, že: ty jsi asi čech podle toho přízvuku? a většinou poznaj i Čecha A když to poznaj, ale asi třikrát jsem měl zkušenost, že ten člověk byl jako nepříjemnej, protože jsem nebyl schopnej se jako vymáčkknout, ale jinak jako hodně pozitivně, musím říct, že jsem se tady cítil od začátku, žádněj problém s národností, žádněj problém s tím, že jsem cizinec.